Huszonharmadik évfolyam. 16. szám. Debrecenben, 1903. április 18.

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utcza 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.
Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.
Hirdetések jutányos áron közöltetnek.
Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor tanárhoz** (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

A mellékfoglalkozások.

Nem emlékszem, hogy mostanában az egyházi közügyek terén szolgáló hivatalnokok, tisztviselők részéről a főhivatáson kivül viselt és folytatott szintén hivatalos, egyházi vagy nem egyházi mellékfoglalkozások kérdése meg lett volna valahol tüzetesen vitatva, vagy csak szóvá is téve. Van ugyan egyházkerület, mely némely állásra nézve a lelkészek, tanárok, s tán tanítókkal szemben bizonyos rendszabályokról gondoskodott, s a mellékfoglalkozás folytathatásának engedélyezését esetről-esetre birálat alá kivánja vonni, de a kerületek nagy része, s ezek között a tiszántuli egyházkerület, határozottan körvonalozott szabályzatról tudtommal még nem gondoskodott, s ha valaki olykor-olykor mégis igénybe vette a felsöbb egyházi hatóság jóváhagyását a már nem is első, hanem talán éppen 3-ik, még pedig rendszerint anyagi javadalmazással egybekötött mellékfoglalkozás folytatására nézve, az inkább csak bizonyos szembekötösdi-játék volt, minden komoly háttér nélkül, vagy pedig merő elövigyázat arra az esetre, ha valaki elég bátor és goromba találna lenni, az egy kézben összehalmozódott némely mellékfoglalkozásokkal szemben szót emelni.

Pedig ez a kérdés ugy látszik, hova-tovább erösebben követeli a vele való foglalkozást, főként mikor egyesek mellékfoglalkozási hajlama, törekvése, olyan mérvet kezd ölteni, hogy az egyenesen kihivja magára a kritikát, s kényszeríti a szemlélőt, hogy napi rendre hozza az ügyet. Azok között az észrevételek között, a melyeket egyesek s egyházi hatóságok a zsinatra készített elözetes konventi tervezetre vonatkozólag eddig közrebocsátottak, s a melyek egybegyüjtve immár olyan szép számmal vannak, hogy többszörösen felül mulhatják magának a tervezetnek az indokolásokkal együvé foglalt tömegét, mondom ez észrevételek közt valamelyik éles látás arra hivta volt fel a közfigyelmet, hogy az egyházi állások egy személyben való kumulálása kikerülhetése szempontjából törvényhozásilag elhárító gondoskodás történjék. Hogy valóban égető szükség van valamelyes intézkedésre, történjék már az akár törvényhozásilag, akár egyházkerületileg, már magában az is eléggé igazolja, hogy ha a legujabb egyházkerületi névtár elsöbb oldalain található e nemü adatokat csoportosítjuk: meglepetéssel fogjuk tapasztalni, hogy lesz olyan funkcionariusunk, a ki egymaga *több mint tiz* ilyen megbizó helyet fogadott és foglalt el, azonkivül, hogy még gyülekezetében lelkipásztor is volna, söt az egyházmegyén is fontos állást tölt be.

A szóbanforgó mellékfoglalkozásokat átalánvéve két osztályba lehet csoportosítani; *egyik osztályt* képezik azok az állások, a melyeket jelesebbjeink egyházi vagy szorosabb értelemben vett iskolai hatóságoktól nyernek, a melyeknek egy része habár csupán tiszteletbeli is, de ez a körülmény azoknak a jelentőségéből nem von le semmit; a másik osztályt azok a foglalkozások teszik, melyek a lelkészek, tanárok s tanítók, esetleg más, az ember munkaképességét rendszerint lekötő egyházi vagy iskolai tisztviselők részére az egyházi és iskolai élet vonalán kivül kinálkoznak, a melyekben köztudomás szerint is többen, hogy ne mondjam igen sokan, részt is szoktak venni.

Ha most már bármelyik osztályu mellékfoglalkozás közül egy kézben több csoportosul össze, lehetetlen, hogy az javára szolgáljon a hivatali állás főfeladatának. Károsnak tartom az ilyen foglalkozások kumulálását s arra nyomós okaim is vannak.

Elsöben is az összehalmozódás *lehetetlenné teszi a sok ágazatu teendők kivánatos ellátását.* Mert teljesítés és teljesítés között nagy

különbség van. Mindenesetre nagy baj, hogy vannak emberek, kik szeretik magokat nélkülözhetetlen faktoroknak tartani, ennélfogva eléttök sérelem számba megy, ha történetesen valamely megbizatásból valamiképpen kimaradnának; vannak a kik — saját nyilatkozatuk szerint — nem vállalnák el már e vagy ama funkciót, lemondanának egyik-másik bizalmi állásról, de — — nem ismernek alkalmas embert, a ki helyöket betöltse. E miatt aztán közügyeink egyik-másik ágazata igen sokat szenved; kérdések némulnak el, a melyeknek megoldása a köznek érdeke; vagy pedig a sokat markolni akarás keveset tud szorítani, s ennek is a közérdek adja meg az árát. Különös, hogy a §§-kat mód felett szaporítjuk, de a közszolgálat teljesítésébe minél kevesebb erőt vonunk be, mintha bizony nem találnánk munkaképes férfiakat bőven, mintha a kezdő emberektől félnénk, nem biznánk képességökben, holott a ma munkálkodók is csak voltak tán valaha kezdő emberek . . .

A káros hatáson kivül *igazságtalannak* is tartom a hivatali teendők egy kézben való kumulálását. Méltó lévén a munkás a maga bérére, a szóban forgó állások egy része némi honorariummal van egybekapcsolva, sőt ezenkivül az utazási költségek is megtéríttetnek s napdíjok is folyósíttatnak. Mutatja ezt egyházkerületünk költségvetése is, a hol évenként 8—10 ezer korona kiadás szerepel ezeken a cimeken. Már most ezekre az akcidenciákra egyeseknek privilegiumot szerezni: legalább is igazságtalanság. Halljuk ugyan a panaszt, hogy némelyeknek mennyi a dolga, már-már alig győzik, de azért egyik se mutat hajlandóságot arra, hogy a mandátumból másnak is juttasson valamit. Pedig hát minden embernek csak egy feje van a gondolkozásra, két keze a dolgozásra, egy napban csak 24 órája, s annak is csak egy részét fordíthatja a munkára; aztán az embernek még első rendü, alapfoglalkozása is van, a mely magában is leköt akármilyen tevékeny erőt, sőt családi kötelességek is várnak mindnyájunkra. Mindig irtóztam az olyan embertől, a kiben a Jókai koszorus irónk egyik alakjára untalan reá kell ismernem, a ki „olyan sok“ volt, hogy az ő sok volta miatt a pusztai szálló nagy ivóházában a szerény utazó nem fért meg.

Eljött az ideje, hogy e visszásságon segítve legyen. Eddig is sokkal több kárt vallottunk miatta, mintsem tovább is szó nélkül hagyhatnók, közömbösen nézhetnök. S mert nem lehet azt kivánni hogy a „beati possidentes“ vállalkozzanak ebben az irányban a kezdeményezésre: kívánatosnak tartom, hogy a kérdéshez szóljanak hozzá mások is, minél többen, és sürgessék az üdvös rendszabály megalkotását, mindaddig, mig az csakugyan létesül.

a—o.

TÁRCA.

Az evolutió kérdése.

IV.

Az élettani evolutio egy angol tudós szemében.

Van aztán néhány olyan pont is, a melyeknél a darwini embertan határozottan ellenkezik a kijelentett igazsággal.

Isten igéje abból az előföltételből indul ki, hogy volt egy első ember, a kitől az emberi faj eredett. De az evolutiói elmélet szerint nincs első ember, nem lehetett ilyen. Regeszerü dolog elképzelni, hogy egyszer valamikor az időben született egy emberi alatti anyától egy állati baba, a ki, mikor felnőtt, oly hatalmas elmeeröket mutatott, melyeknél fogva ő tisztán láthatólag az első ember vala. Az evolutió elméletében nincsen hely egy ilyen rendkivüli gyermek számára. De ha szakitottál egy első ember eszméjével, és a mint az evolutionalistának tennie kell, helyére egy átmeneti fokozatot állitottál az ember alattiról az emberire; kétségkivül szakitottál a szentirók tanitásaival.

És ezen elmélet a büneselről való kijelentett tant is megsemmisiti. Nem lehet büneset, már t. i. valódi értelemben vett büneset a vadállati állapotból a teljesen kifejlett emberiség fölfelé haladó mozgása közötti folyamatban. Ha elfogadjuk is, a mit ez elmélet alapján lehetetlen elfogadnunk, hogy egy, több mint vadállati értelemmel és magasabb, mint állati érzelemmel ellátott csodálatos teremtmény merült föl az emberi faj őse gyanánt: ez nem a szentirás első embere, nem az az Ádám, a ki kiesett az ártatlanság paradicsomából, a miatt, hogy engedetlen volt Isten kijelentett akarata iránt. Az a felsőbb állat, föltéve, hogy csakugyan szinre került, nem rendelkezhetett olyan erkölcsi természettel, mely biztosithatna bennünket, hogy ő megérthette volna az ember első engedetlenségének a szentirás által rajzolt rettenetes jelentőségét. A legkedvezőbb esetben is az a kép, melyet az evolutió rajzolhat az emberi faj amaz elsőkori képviselőjéről, abban áll, hogy ő még nem jutott el arra az erkölcsi fejlődésre, melynek alapján a próbára tétel lehetséges volna. Ember ő, de csak nagyon kezdetleges formában. Állati természete van nagy mértékben kifejlődve. Megszámlálhatatlan időkön keresztül pusztán az állati lét ösztöneihez és szokásaihoz alkalmazkodott az ő fizikai szervezete, s pusztán csak az állati szükségletek kielégitésére alakult az idők folyamában. Ezek mellé pusztán automata tevékenységek fejlődtek nála s ezen összeköttetéseiben állottak elő „a kifejlett szervezetek kifejlett működései.“ Az őseredeti evolutió ez alkotása adja az alsóbb természetet és a magasabb nem más, mint „az emberi

Törvénytervezetünk.

II.

(*Atalában.*)

Mikor valamely adózási kulcsot megállapítunk, — a kimondott vezérelvhez alkalmazkodva is — első és legfőbb figyelmünket arra kell fordítanunk, ha vajjon az adózók teherviselési képessége arányban áll-é a felvett adóbeli követelményekkel? Megfelel-é követelésünk nemcsak a szorosan vett igazságnak, de megfelel-e különösen annak a kiméletet parancsoló méltányosságnak is, melyet alkalmaznunk kell minden esetben az adózó polgárok, annyival inkább egyháztagok irányában?

És nekünk, protestánsoknak s még inkább, mint reformátusoknak ezek felett még más kötelességeink is vannak.

Ezen kötelességek átalánosságban ekként határozhatók meg:

1. tisztességes teherviselési képességünk egyetemes megállapítása s az alapon a sok helyt divó aránytalan terhek könnyítése;

2. gondos őrködés affelett, hogy a ma már nyomasztó szegénység miatt egyháztársadalmi és lelki tekintetben veszteséget ne szenvedjünk, s éppen ezért

3. határozott követeléssel lépni fel, hogy elvégre az állam teljesítse velünk szemben is kötelességét, s adja meg nekünk anyagilag a megélhetés feltételeit.

Az első pont szükséges azért, hogy tudjuk számokban meghatározni és kimutatni nemcsak adózási képességünket, de azon határvonalat is, melyen tul nem léphetünk, mert azon tul való adózásunk öngyilkosságba kerget bennünket.

Ha ezt megtesszük, önként következik a többi, mert egy egyetemes adózási alap kimutatása s az igy befolyt adó összege nyilván és kiáltó módon bizonyítandja, hogy milyen arányu segélyt, illetve törvényes hozzájárulást várhatunk még az államtól megélhetésünk biztosítása végett.

Az adókulcs, eltekintve itt a személyes adótól, csak az állami adó bizonyos percentje lehet, mert ennél jobbat ugy sem találhatunk.

Azonban még itt is nagy körültekintéssel szükséges eljárni, mert különböző viszonyok közt még az állami adóalap sem lehet mindenkor igazságos. Péld. városi iparosok és kereskedők ez alapon aránytalanul nagyobb terhet hordoznának, mint hasonló, vagy sokkal jobb viszonyok közt élő vidéki birtokosok; vagy egy nagy birtokos, ki több helyen is birtokai után adózik, végletekig vive az adópercentet, óriási összeggel járulna aránylag az egyházfentartási költségekhez.

Meg kell azért keresni ezekre nézve a korrektivumot.

A városi iparos- és kereskedő-osztálynál arányosítani a hozzájárulási percentet, a nagybirtokosokra nézve pedig megállapítani a maximális adózást.

Mindezek különben csak részletek, a főelv az volna, hogy egyházi 10%-nál, iskolai adó 5%-nál nagyobb nem lehet s igy 15%-os adó volna maximumul kivethető összesített egyházi és iskolai szükségek fedezésére.

Ezen keretben természetesen meghagyatik az egyházközségnek teljes rendelkezési joga, hogy t. i. csak olyan percentü adót vessen ki, a mely saját szükségei fedezésére elégséges. Tehát 10—15 percentnél kevesebb lehet, de ennél több rendkivüli önadóztatás kivételével, soha sem lehet.

A tervezet is ilyenformát akar, de nem mer kivezni a szabad vizekre, sőt az óvatosság jelszava alatt haladva, olyan hibát követ el, a mi öreg hibának mondható, a mikor nevezetesen megengedi, sőt törvényben kimondani kivánja, hogy a 20 koronás állami adót fizető egyháztagok egyházfentartási hozzájárulása 25% legyen.

Miért ez a kivétel? Hát nem éppen ezen az osztályon kell különösen könnyíteni? Hiszen az egyetemes adózási elv ilyen kivételeket meg nem enged.

---

a maga kezdetleges formájában." Szemmellátható dolog, hogy itt nincsenek meg a szónak igaz erkölcsi jelentőségében a szükséges föltételek ahhoz, a mit bünesetnek nevezünk. Gondoljuk csak meg, hogy áll a dolog. Egy szegény, félig értelmi, — alig félig értelmi — teremtmény, legnagyobb mértékben oktalan állati alkatrészekből összerakva áll előttünk, s azt kivánják tőle, hogy válaszszon a magas és az alacsonyabb élet ösztönei között. Ha ellene áll, mondjuk, a zenvedély mozgató erejének, szakítania kell olyan organikus szokásokkal, olyan szokásokat kell neki legyőznie, melyek a megmérhetetlen mult folyamata alatt alakultak és szilárdultak meg benne s melyek az ő fizikai életrendszere legfőbb életelemeit képezik. Micsoda reménytelen vállalkozás? Milyen előrelátható bukás? A XX-ik század keresztyén embere minden ő előnyei mellett is, nehéznek találná kiállani e próbát, de ez a primitiv ember még összehasonlíthatlanul nagyobb próbának vettetett alá. Az emberiségnek csak kifejletlen alapjai lévén meg benne, tagolt beszéd nélkül, Isten ismerete nélkül, értelmesen gondolkozó társ nélkül s az ő emberi alatti, fán mászkáló rokonságán kivül minden egyéb társadalmi összeköttetés nélkül az tétetik neki kötelességévé, hogy kövesse a benne fejledező, alig-alig csillogó értelmet és ha elesik, olyan büntetésekben részesül, melyeket teljes joggal lehet azokra kivetni, kik Isten erkölcsi törvénye ellen lázadnak föl. Biztonkimondhatjuk, hogy ha valaki egy ilyennemü bünesetben föl tudja találni az ember eredendő bűnét, a szentiratok erkölcstanát föltétlenül képtelen alapra állítja.

Az ember eredetéről való evolutionalis tan a szentiratnak a bűnről való felfogásával sem egyeztethető össze. Evolutionalis elvek szerint ugyanis nem létezhetik mélyreható és örök különbség az erkölcsileg jó és rossz között. Eredetében ugyanis ezen az alapon mindakettő egy. Az erkölcsileg rossz, épen mintegy tökéletlenül kifejlett testrész, fogyatkozás ugyan, de bünnek egyáltalában nem mondható.

A bünnek ez a megváltozott értelme megváltozott értelmet ád az evangyéliumban fölajánlott váltságnak is. Az a váltság nevezetesen, a melyről a szentirás tanít, abban áll, hogy Isten meg nem tette teszi az ember bünös cselekedetét, mig, ha az emberiséget az evolutió elméletében veszszük tekintetbe, a váltság abban áll, hogy Isten jóvá teszi azt a rosszat mely az ő saját munkájának folyamatában szükségképen állott elő. Mi szükség van akkor a váltságra, ha a bün csak egy incidens az ember fiuvá való evolutiójának folyamatában?!

Némelyek közép uton igyekeznek olykor haladni, hogy kiengesztelják a vallást az evolutióra támaszkodó embertannal. Az isteni közbenjárásnak egy külön tényét veszik nevezetesen föl, mely akkor lépett életbe, mikor Isten az embernek szellemi természetet adott. Ugy képzelik nevezetesen, hogy Isten kiválasztott egy

Nincs is reá semmi szükség, mert hiszen azért kell egyetemes adókulcs, hogy a mely egyházközség ez alapon nem fedezheti szükségleteit: azt államsegélyből kell gyámolítani.

Igen, az egyetemes adózással megállapittatván mind a teherviselési képesség, mind a szükséglet, a mutatkozó hiány pótlására államsegély veendő igénybe s ennek sürgetése, sőt követelése elengedhetlen kötelessége az egyházi főhatóságoknak.

És itt jutunk már el ahoz a ponthoz, hol az 1848. évi XX-ik t.-cikk lényegének érvényesitése a változott viszonyokhoz mérve feltétlenül elkövetkezik.

A felsőfoku egyházi főhatóságoknak, vagy alkotmányos kormányzó és törvényhozó testületeknek okvetlenül keresni és meg is kell találni azokat az utakat és módokat, melyeken és melyek által célhoz juthatunk; sőt az alkotmányozó zsinatnak határozott törvényszakaszba foglalni azt a jogos követelést, mely egy reánk nézve kedvező törvénynek végrehajtását elengedhetlennek tünteti fel továbbá kifejezetten megnevezni a végrehajtás módját az által, hogy számokban mutatja ki akár azt a tőkeszerü állami hozzájárulást, melyet egyszermindenkorra ad az államkormány a magyar ev. ref. egyháznak; vagy azt az évi segélyszerü összeget, melyet évenként nyujt segélyképpen az állam részünkre.

Ez utóbbi esetben országos törvényben kell biztositani a segélyösszeg kiutalását, még pedig bizonyos időszakonként való meg-megujitással.

Itt érnénk el aztán anyagi berendezkedésünk betetőzéséhez, ezt kell már a tervezetben is világosan és egyenesen kimondani, törvénybe iktatását előkészíteni.

Fájdalom, erre nézve nem nyujt semmi reménységet a kezünk alatt levő törvénytervezet, sőt félve kerüli e nagy kérdésnek határozott alakban való felvetését, — mert hát — mint egy helyen mondja: az állam pénzügyileg nincs ma abban a helyzetben, hogy kivánságainkat teljesitse.

A régi, megszokott kitérés ez a nagy kérdés megoldása elől, egyátalán nem indokolható opportunizmus a magunk kárára, az az opportunizmus, mely több mint három évtized alatt alig hozott morzsalékokat a mi számunkra és beleszoktatott abba a szerencsétlen áramlatba, hol a kálvinista őserőt jó részben lemosták rólunk és megtanitottak annak a bölcseséget mutató közmondásnak alkalmazására, hogy: „az okosabb enged."

Hát ugy vélem, eleget engedtünk már s vagyunk talán még annyira magyar emberek, hogy a magunk kárán tanulhatunk és a törvénytiszteletet azzal is kimutatjuk egyszer, hogy a meglevő szentesitett törvény végrehajtását követeljük.

Ime ez lehet átalános véleményünk a kezünk alatt levő törvénytervezetről, a részletekre nézve majd elmondom, a mit jónak és igaznak itélek s teszek ezekre nézve javaslatot is.

Sinka Lajos.

A praedestinatio és a templomi tanítás.

Nagytiszteletü szerkesztő ur!

Engedje meg, hogy mint lelkészhez, én olyan dogmatikai kérdéssel járuljak önhöz, mely a mi anyaszentegyházunk specialis tanításai közt az egyetlen, a mit sem magunktól be nem tudunk látni, sem pedig az iskolai vallásoktatás nem tud velünk megértetni.

A praedestinatio tana ez, a mely egyike legfontosabb hitcikkeinknek s melynek nem értése, vagy hibás felfogása annyi sok bünnek volt már szülő oka, azt hivén az emberek, hogy: „ha Isten őket az üdvösségre rendelte, semmi sem akadályozhatja meg őket annak elérésében, bármire vetemedjenek is, ha pedig a megvetettek közül valók, semmi hit, vagy megtérés nem használ nekik, mert az Isten végzése meg nem változ-

---

magasan fejlődő organismust, értelmi lelket adott annak, és ebből a jól fejlődött állatból egy olyan lényt alkotott, ki tudatosan a bün gyermeke volt. Egy ilyen nézet talán kielégithetné a szentirás követelményeit; de tudományos tekintetben teljesen értéktelen az, a mennyiben az embernek nem természetes, hanem a szó legteljesebb értelmében csodaszerü eredetet tulajdonit. E felfogás nagyban és egészben a csodára támaszkodik, és e *via media* elfogadásában az képezi a főnehézséget, hogy a két természet miként egyeztethető össze az első emberben. Az emberben levő állati ugyanis ugy tekintendő, mint az evolutiónak az eredeti protoplazmából (ősanyagból) való productuma. Az isteni szellem aztán ebbe a pusztán vadállati természetbe oltatott be, a mikor pedig az igy előálló erkölcsi állapotot igen nehéz dolog felfogni. Valójában úgy látszik, mintha egy előkészitő csodára volna szükség, a mely először is állatiatlanitsa meg az organizmust hogy az a belélehelt szellem számára alkalmas lakásul és hasznavehető eszközül szolgálhasson. De a mikor aztán ez megtörtént, Istennek igy teremtett gyermeke a lehető legkellemetlenebb környezetbe jutna. Körülvéve ugyanis oktalan állati rokonsága által, melytől csak szellemi természetének birtoklása által külömböznék, egyedül állana a világban. Nem volna itt egyetlenegy társ sem számára, ha csak Isten a csodák más sorozata útján egyet melléje nem állitana. És ha az oktalan állatból az emberre való átmenetelhez ily sok csodát halmozunk össze, mi okunk van arra, hogy ne ragaszkodjunk hát a régi történethez?

A legnagyobb készséggel hallgatunk bár a tudományos bölcseség szavaira, s készséggel állunk ajtóinak küszöbén, hogy megtanuljuk, miképen teremtettek a világok, és különösen, hogy miképen alkottatott az ember: ugy látszik, hogy a legnagyobb és legnehezebb kérdésekre nem nyerünk itt kielégitő feleletet. A legkritikusabb pontoknál a természetfölöttire vettetünk vissza, és e fölvilágosodott század kezdetén kénytelenitve érezzük magunkat az emberiség csodaszerü eredetének elfogadására mint a mely igy visszaállíttatik a maga régi valóságába.

Hogy fölfedezhessük az embernek, mint szellemileg erkölcsi lénynek eredetét, Istennek különös munkáját kell e tekintetben keresnünk. Ha volt első ember, világos dolog, hogy a tudomány nem tudja őt nekünk megmutatni az ő képeztetéseneek folyamatában. Semmisek azok a hasonlóságok, melyek az ő alsóbb teremtettséggel való rokonságára mutatnak, szemben állitva azokkal a csodálatos képességekkel, melyek őt Isten fiának mutatják.

Az organizmusok evolutiójának kérdése, ideértve az emberi organizmusokat is, egy széles körü irányzatnak egy része, mely arra törekszik, hogy ugy a fizikait, mint az erkölcsit és a szellemit a természeti törvény egy bizonyos rendszerének folytonosságában foglalja össze; olyan irányzat, olyan nézet, mely, ugy tetszik

hatik." Ilyen beszédet nagytiszteletü ur is bizonyára nem egyszer hallott lelkészi praxisa alatt. Ha hitvitatkozásba leveredünk más vallásuakkal, ez az a határ, a meddig mehetünk, eddig a ratió, a józan ész vezet bennünket s itt meg kell állanunk, mert magunk sem értjük, mert az örök isteni igazságossággal nem tudjuk összeegyeztetni. Jó, hogy nem tagadják meg hiveink ezt a tant, bár önkényüleg magyarázzák s nem ugy, mint Pál apostol tanitotta, hanem ugy, hogy Isten mindenkinek még születése előtt meghatározta sorsát a földön s bármint tesz is, végzetét el nem kerülheti. Ez a felfogás talán a török fatalizmus ismerete révén jutott hiveink közé, de tény, hogy a kik hittel emlegetik a praedestinatiot, azok igy értik azt s ennek a felfogásnak vallásunk ellenségei közt is sok tudatos, vagy öntudatlan hivője van, kivéve a theologiai képzettségüeket, a kiknek az eredeti tant tanitják symbolikus könyveink szerint.

Sokan nem is tudják hiveink közzül, mi az a praedestinatio, sokan megmondják, hogy ez alatt azt kell érteni, hogy Isten némelyeket még a világ teremtése előtt elválasztott szabadon, csupa kegyelemből, a kiket üdvözíteni akar, másokat pedig ugyanakkor kárhozatra rendelt. De hányszor hallottam már, hogy hozzá tette: „Ezt tanitja a vallás, de én nem hiszem", sőt magam is, pedig jó kálvinista vagyok, azt mondom, ha más felekezetüek a praedestinatiot kérdik tőlem, mert nem értem. S tényleg, csodálkozom rajta, hogy lehet ez nekünk dogmánk, mikor a mi vallásunk par exelence az értelem vallása s van benne egy olyan hitcikk, a mit nemcsak hogy a hivek nem értenek meg, de maguk a theologiai képzettségü pásztorok sem, legalább azt következtetheti az ember abból, hogy nem tudják megmagyarázni ugy, hogy átalános többségünk (nem akarom mondani, hogy mindnyájunk) belássa, megértse és elfogadja.

Miért választott el Isten egyeseket még a világteremtés előtt üdvösségre, másokat kárhozatra? „Az ő kegyelméből, tekintet nélkül az emberekre," ezt adja feleletül az apostol. De hát hogy elégítheti ki ez a felelet az embert, mikor ez nem egyeztethető össze az Isten igazságosságával. Igazságos-e az, hogy Isten egyeseket igy üdvre, vagy kárhozatra rendel? Hiszen akkor Isten előtt nem volnának mind egyenlők az ő teremtményei, akkor lennének kiválasztottjai, igaz ugyan, hogy az emberekre való tekintet nélkül, csupán az ő kegyelméből. De nem annyival inkább érthetetlen dolog-e az, hogy Isten önérdeme nélkül szeressen valakit? Hol van akkor az érdemnek elismerése? Miért csak a kiválasztottakkal ilyen kegyelmes az Isten, mért nem másokkal is? És tényleg, ha a praedestinált nem érzi magában, hogy ő üdvre van rendelve s eltér Isten paran csaitól, vétkezik, vajjon üdvözülni fog-e az és ha a kárhozatra rendelt istenesen és erényesen él, vajjon nem nyeri-e el ezért jutalmát a menyben? Isten határozatai nem változhatnak meg, a mit ő mond, az örök s e szerint bármiképp cselekszik is valaki, azt, a mire praedestinálva van, ki nem kerülheti.

Különben is, ha a tudományok közismert tanaira gondol az ember, be nem láthatja, hogy erre a kicsiny globusra olyan különös gondja volna az Istennek. Mert tegyük fel, hogy az üdvreválasztást ugy értelmezi valaki, hogy Isten kiválaszt egyeseket, a kiket üdvre vezérel, másokat pedig kár ozatra. Akkor ezekre Istennek különös gondja van; amazokra vigyáz, hogy csak jót tegyenek, emezeket pedig a dogma szerint akkor maga a jó Isten vezetné rosszra. Ez megint disparát ellenkezésben van a keresztyéni istenfogalommal. Mért őrzi amazokat Isten, hogy csak jót tegyenek, mért vezérli ezeket kárhozatra, holott még sem érdemeket nem szereztek maguknak arra, sem büneikkel magukra nem vonhatták Isten haragját, mert praedestinálva voltak.

Hiszen igaz, a szentirás tanitja a praedestinatiot, a szentirás pedig isteni kijelentés. De a XX. század emberének ez már nem elég. Ma már a tudományok, a gondolkozás olyan átalánosak lettek s a rationalismus annyira elterjedt, hogy senkire sem oktrojálhatunk rá egy dogmát azzal, hogy a szentirás tanitja, tehát hinni kell. Ha csak hittel akarjuk nevelni az embereket, akkor gondoskodni kell róla, hogy mikor az egyik órán hitbeli dolgokat tanul a gyerek, a másik órán ne tanuljon olyat, a mi az előbbi órán szerzett tudását rationaliter, kézzelfoghatóan megdönti. A vallástanitásnak párhuzamosan kell haladni a tudományos képzéssel, másként harmoniát nem érhetünk el a tanitásban s mivel a tudás mindinkább hódit, félő, hogy a hitet nem fogja-e egészen elnyomni, a mi az erkölcsiség nyilvános kárára lenne. Hiszen a praedestinátió olyan dogma, a mely más felekezeteknél — legalább is ily alakban — nincs meg s a mely annyira meg nem érthető; nem lehetne-e ezt helyesebben értelmezni, hogy ne kerüljön ellenmondásba magának az egyháznak többi tanaival? Errare humanum est, régi dolog. Ha tévedtünk, helyre kell hoznunk, hiszen a haladás, felvilágosodás a jelszavunk s azt akarjuk, hogy vallásunk kerüljön ki a felekezetek küzdelméből győztesen s hogy az utolsó embert is az kisérje el sirjába. S remélhetünk-e neki oly hosszas életet, ha nem halad az emberiséggel?

Azzal a szentirás hitelességének sem ártunk, ha egy-más kijelentését idővel, a mint a kor szüksége hozza magával, helyesebben, észszerübben magyarázzuk. Az isteni kijelentés örökké megmarad és mindig ugyanaz lesz, csak az ember tévedhet magyarázatában. S azzal

---

én nekem, nem támogatására van a vallásnak, hanem tényleg ellenséges viszonyban van azzal.

És nekem mégis, ugy érzem, föl kell hivnom mindeneknek a figyelmét egy fontos elvre, mely a folyamatban levő vizsgálódás oceánjára kivetett kutató előtt vezetőül szolgálhat. A világegyetem léte kezdetének magyarázatát, hogy egyező legyen az a keresztyén tannal, két igazságnak kell vezérelnie. Az első, mely előtte és mögötte áll minden tüneménynek és minden változásnak, abban áll, hogy mint a létezésnek első alapja, mint egy isteni szellem, van egy személyes Isten. A személyes lét, egy legszabadabb szellem, ez a legelső mindenekben, ez az oka mindennek, ez az uralkodó mindenek fölött. A második igazság az, hogy az ember, ez az öntudatos teremtmény, minden teremtmények fejeképen egyedül áll a földön, olyan képességekkel és erőkkel, melyek nem oktalan állati ösöktől eredtek, hanem egyenesen Isten által adattak nékie. Egy olyan bölcselet ellenébe, melynek alakitó elve az evolutió, állítson a keresztyén apologéta olyan bölcseletet, melynek a személyiség az alakitó elve. Igy a természettudomány mielőbb helyes viszonyba jő a keresztyén gondolkozással.

(Vége.)

Csiky Lajos.

a vallás sem veszti el eredetiségét s régiségével nyert tekintélyét, lényege ugyanaz marad, mind dogmatikai, mind rituális tekintetben. S következetlenség lenne vajjon az olyan egyházban, a mely a tökéletesedést, az Isten igaz megismerésére való törekvést tüzte ki célul s melynek elve a tudománynyal lépést tartani? Komoly meggondolások után, azt hiszem, nem.

Az a körülmény, hogy a nagytiszteletü szerkesztő urhoz fordulok ezzel a dologgal, kérve, hogy becses lapjában legyen szives helyet adni levelemnek, melyben annyiunk nevében kérek magyarázatot, templomi tanitásunk hiányos voltára mutat, a hol dogmatikai dolgokra nem tanitanak. Predikácioink szépek, lélekemelők, az igaz, de csupán erkölcsi leckék, olyanok, melyek a vallási kozmopolitizmus felé vezetnek, felekezeti hitünkben nem erősitenek s egyébként is a gyülekezetet egy organikus egésznek tekintvén csupán s nem egyénekből állónak: a gyülekezethez mint egy emberhez szólnak, a mi kizárja az egyénekkel való foglalkozást, az igazán sikeres tanitásnak egyik fő-fő feltételét. Reformálni kellene tehát templomi tanitásunk rendszerét és pedig olyan formán, hogy kiterjeszkedjék abban a lelkész nemcsak a gyülekezetnek, mint egységes egésznek az oktatására, hanem egyenként is erősítse hitükben a hiveket, igyekezzék az egyesek lelkét is kimüvelni, annyiban, a mennyiben abból az egész gyülekezet okulhat.

Ezt ugy gondolnám kivihetőnek, ha a nagytiszteletü urak felszólitanák hiveiket, hogy ha a hit dolgában ingadoznak, bátran és őszintén kérdezzék meg őket — már akár személyesen, akár névvel ellátott, vagy amolyan levélben — s a lelkész azokra a kérdésekre melyekkel érdemes foglalkozni, közistentiszteleti prédikációjába megadná a feleletet. És pedig azért az istenitiszteleten, hogy mások is tanuljanak belőle, mert ugyanazok a kétségeik bizonyára többeknek is vannak. A lelkészek feladata a leggyönyörübb feladat: Istenhez felemelni a lelkeket, jóra, szépre, nemesre tanitani; erősiteni őket a hitben; de a lelkészek munkája is a legnehezebb, hiszen minden embernek más a lelke, mások a lelki szükségletei, hogyan ismerje meg ezeket a lelkész? Nekünk magunknak kell segédkezet nyujtani számára, nekünk magunknak kell megmondanunk, mire tanitson még bennünket, hol ingadozó hitünk. A lelkész nem tehet értünk mindent, magunknak is gondolnunk kell lelkünkre.

Az ily módon való tanitás aztán sikeresebb is lenne, mint a mostani s a vallásos kérdések iránt jobban érdeklődővé tenné az embereket, a templomlátogatást előmozditaná, szóval a hitéletnek nagy hasznára volna s ma bizony nagyon résen kell állanunk, hogy meg tartsuk hiveinket. A lelkészek munkáját meg könnyitené ez az intézmény a tekintetben is, hogy mindig lenne thémájuk a prédikációkra s az érdeklődés fenntartása is könnyebb lenne, mindig más és más kérdést tárgyalván. A mostani prédikációk bizony meglehetősen egyformák, a figyelem lekötésére nem alkalmasak, papjaink már maguk is unni kezdik.

Hogy keresztül vihető lenne-e ez a dolog, nem ütköznék-e egyházalkotmányunkba, nem tudom. De hogy a dolog természetéből kifolyó semmi hiba nem származnék belőle, arról megvagyok győződve, mert csak az illető lelkész szigoruságától és komolyságától függ, hogy mint üdvös és célravezető egyházi rendeletet tekintsék a hivek s mindenkor kellő komolysággal fogják fel.

Budapest, 1903. márc. 9. *Cogitator.*

Ez érdekes cikkre egyik jóravaló tanitványommal irattam feleletet. Ime itt következik: *Szerk.*

Válasz.

Mielőtt a fönti nyilt levél első részére nehány megjegyzést tennék, annak igen hibás tételét helyre kell igazitanom. Cogitator szerint egyházunk tanitásai között a praedestinatio az egyetlen, a mit nem tudunk belátni, megérteni. E kijelentése szerint ő teljesen figyelmen kivül hagyja pl. éppen a keresztyén vallás és igy a mi egyházunknak is centrumát a Szentháromság szentséges nagy titkát, valamint általában az üdvösségünkre tartozó *összes* igazságokat. Pedig mind megannyi nagy titka — *μυστήριον*-a — a kegyességnek, a melyeket bölcselmileg, tudományos speculátió utján indokolni nem lehet, mivel a természeti emberész elől el vannak zárva. Gyarló ember nem vezetheti be a kételkedőt a szentek-szentébe. E mélységes titkok nyitját, kulcsát magánál tartotta a Gondviselő.

Az előttünk levő kérdés fejtegetésénél sem hitegetheti magát azzal senki, hogy Isten akaratának örök időktől fogva elrejtett titkáról a leplet leveheti. Mi csupán annyit tehetünk, hogy a Szentlélek mindenható munkája következtében a többi titok között ezt is már itt e földön, mintegy tükörön át, halvány vonásokban szemlélhetjük.

A kálvinismus a gondolkodás és a tudományok elől nemcsak hogy soha el nem zárkózott, de éppen ezek képezték, képezik és fogják képezni a jövőben is főtámaszát, erősségét. A jövő legfontosabb tudományának méltán a statisztikát tartják és ha e tudomány nyilvánvaló bár ma még nem egészen határozott tanitásának a lényegét veszszük, könnyü belátni, hogy a praedestinatió átalános gondolatát nincs miért féltenünk a tudományos gondolkodással való collisiótól.

A praedestinatió specialis református értelmét Pál apostol gondolataiból kiindulva (Róm. 9.) rendkivüli éles elmével, szigoru következetességgel az Institutió 3. könyvének 21—23. fejezeteiben fejti ki Kálvin. Tudvalevőleg e szerint Isten tekintet nélkül az emberek minőségére, mindenhatóságából folyó szabad szent tetszése szerint határozta el, hogy irgalmas és kegyelmes volta megmutatásának indokából az emberek közül némelyek idvezülnek; igazságossága folytán pedig némelyek elkárhoznak.

Némelyek idvezülnek! Talán jó cselekedeteikért, erkölcsi magukviseletéért? Nem. Ennek a kiválasztásnak (electio) az alapja egyedül az *Istennek kegyelme* (Róm. II. 5.). A gyarló, törpe ember itt közre nem müködhetik. Vélt érdemünk, igazaink keresésének az isteni elővégzettel, elválasztással szemben helye nincs. Ellenkezőleg, a mint Pál apostol mondja (I. Kor. I. 28.) „a kik nemtelenek e világon és semminek állittatnak, azokat választotta Isten is azokat, a melyek nincsenek hogy a melyek vannak, eltörölje.“ — Ha Isten némelyeket elválasztott, ennek csak szükségszerü következménye az elvettetés (reprobatio) is. Az irás egészen világosan szól (Róm. 9, 18. 2. Tim. 2. 20.) Ebben térnek el a református irásmagyarázattól és értelmezéstől szintugy a lutheránusok, mint a róm. katholikusok. Sőt még a mi symbolikus könyveink sem domborítják ki a praedestinatiónak eme másik, szigoru oldalát oly erősen a mint azt Kálvin következetes irásmagyarázata alapján olyan meggyőzőleg kifejti. A II. Helvét hitvallás ugyan kétségkivül tanitja a feltétlen kettős praedestinatiót (azaz a reprobatiót is, l. X. rész.) de ugylátszik, mintha annak felséges zordonságán szelidíteni igyekeznék. Valóban csudálom, hogy Cogitator, ki e kérdéssel foglalkozik, ezt nem tudja. És a praedestinationak leg-

inkább éppen ezen oldala ellen törtek és törnek ma is az ellenvetések.

Kálvin az Institutio 23. fejezetében maga megfelel minden lehető ellenvetésre, és megfelel olyan hatalmasan, hogy cáfolatai megnyugtatják a „horribile decretum“ (Inst. 3. 23.) fölött töprengő emberi lelket.

„Kegyelemből tartattok meg hit által és ez nem tőletek vagyon, Isten ajándéka ez, nem cselekedetből, hogy senki ne kérkedjék.“ (Ef. 2. 8.) „Elválasztott önmagában az ő akaratjának jó kedve szerint.“ (1. 5.) Ezt mondja az apostol. Tehát az ember közre nem működhetik sem az idvességre való kiválasztásánál, sem az ő mellőzésénél, a mi voltaképpen az elvettetés. Akárhogyan él, akármit cselekszik: Isten kegyelmétől függ minden. És *egyedül ez felel meg a keresztyén isten-fogalomnak.* Istennek intézkedéseiben irányadó más nem lehet, mint csupán az Ő szent tetszése, akarata, vagyis mindennek az oka a legmagasabb okfőben, azaz önmagában Istenben van. Kell is hogy igy legyen, mert ha volna még valami ok rajta kivül, annak felül kellene mulni az isteni absolut akaratot és ez akkor amahoz volna kötve. Ilyesmire gondolni sem lehet. Arra a kérdésre tehát, hogy miért választott el Isten még a világ fundamentomainak felvetése előtt némelyeket üdvösségre, másokat kárhozatra? — tökéletesen elég annyit mondani: mert neki ugy tetszett! — Haszontalanság tovább kérdezősködni: miért akarta? mert ez a kérdés már Isten akaratánál valami nagyobbat keres, a mit természetesen nem ta álhat meg, mivel nincs. (Inst. 2. 3.)

A praedestinatió nem egyeztethető össze Isten igazságával? Mi gyarló bünös teremtmények olyanformán állunk szemben Istennel, mint a földedény a formálójával, a fazekassal. (Róm. 9.) Avagy panaszkodhatnak-é az ebek, ökrök és szamarak, hogy Isten őket nem pl. embereknek teremtette? (Inst. 22. I.) Jogos követelésről, érdemről a mi részünkön szó sem lehet. Minden ember bünös, az isteni absolut igazsággal szemben kivétel nélkül el kellene vesznie. Igenis egyenlők vagyunk Isten előtt: a bün által megfertézettek az igazság legméltányosabb törvénye szerint gyülöletesek és halálra érdemesek valamennyien! De a Mi Atyánk igazságossága és szentsége mellett hosszu türő és hosszu türelme enyhiti sorsunkat. Ennek a következménye, hogy az emberek két osztályba rendeltettek: az elvetettek bizonyságot tesznek az Ur igazságos és szent voltáról; a kiválasztottak pedig az isteni dicsőséges kegyelemnek edényei (Róm. 9. 23.) Ha aztán itt az jutna az eszébe valakinek, hogy miért nem sorozott Isten minden embert az utóbbi osztályba, csak gondolja meg, hogy ez Istennek souverain jogai közé tartozik és semmi sem kényszeritheti Őt arra, hogy minden méltatlan emberrel szemben kegyelmes legyen. Hol itt az igazságtalanság? Ez az örök végzés éppen azt bizonyitja, hogy Isten *igaz* (Es. 65. 16.) mert némelyeken kegyelmesen könyörül, de másokon gyakorolja igazságát: megadja méltó jutalmukat, a kárhozatot. És ugyan kicsoda próbálná meg, hogy perbe szálljon és megvádolja azért még csak az emberi igazságszolgáltatást is, ha két egyforma bünös közül (példa rá a két éve történt szatmári itélet) az egyiknek megkegyelmez?!

A maguk mentségére sokan Istenre próbálják hárítani a bünért való felelősséget, azt hozván fel, hogy ha valaki a halálra rendeltetett, annak az isteni elővégzet alapján kell a bünt elkövetni, vagy Cogitator kifejezésével: „maga a jó Isten vezérli a roszra“. — Valóban igy is van, Isten egyaránt ura életnek és halálnak, mindeneket az ő hatalmával igazgat örök tanácsa szerint. Isten absolut akarata az oka mindennek, következésképpen a bünnek is. Ő előre látta első szüleink elesését, tudta, hogy nem fognak azok az engedelmességben megmaradni; de nem gátolta meg a bünt, mert nem akarta, hogy az ember merő mechanismussá váljék. A bünért tehát felelősek mi vagyunk, a vétek anyaga mi bennünk van! Ez a magyarázata Kálvin ama mély értelmű, találó mondásának is, hogy: „cadit homo Dei providentia sic ordinante, sed suo vitio cadit.“ Bünbe estünk, elvesztettük az Isten képét, mert Isten igy látta azt jónak. Miért éppen igy? Ez titok. Csak annyi bizonyos, hogy nem látta volna igy jónak, ha ebből is dicsőség nem szállana az Ő szent nevére, mert itt is áll az, a mit már bölcs Salamon megmondott: „mindeneket cselekedett az Ur önmagáért!“ (Péld. 16. 4.)

Az emberi gyarlóság, sőt igen gyakran rossz akarat szülte amaz elcsürt-csavart okoskodásra, hogy ezek szerint tehát az embernek szükségtelen az erényes, kegyes, szent életre való törekvés: elég rámutatni az ember fogyatékos itélő képességére, a mely semmivé törpül Isten bölcsességének és tudományának mélységes gazdagságával szemben. Ki tudhatná meg az Ő itéleteit s ki mehetne végére az Ő akaratjának? Anynyi bizonyos, hogy Ő tőle, Ő általa és Ő benne vannak mindenek és a kik az Istent szeretik, mindenek egyformán javokra vannak. Nem szükség e kérdésben száraz fejtegetésbe bocsátkozni, mert a kik elválasztattak, azok ujjá is születtek és bennök a Krisztus élvén s ők a Krisztusban, gyakorolják magokat a hitben: „valakik az örök életre választattak, hivének.“ (Csel. 13. 48.)

* * *

Igaza van Cogitatornak, a XX. század világfogalma más, mint volt pl. a XVI. századé. Az ember sem önmagát, sem Istent nem ismerve folyvást a szolgálat jutalmáról, a fáradtság méltó bériről, az érdem elismeréséről álmodozik. Sőt az anyagiakon tul menve, az önös érdekek még szellemi, lelki világát is lenyügözik a haszon szük keretébe. Ez a kór morbus universalis ma sokkal inkább, mint valaha. Ez feszegette a gyarló emberi elmével ellentmondó hangon a praedestinatio titkait már Augustinustól kezdve. Ebben a kórban még erősebben benne leledző korunkat is ez sarkalja az ellentmondások gördítésére. De az Isten ismeretével tele sziv ma is megnyugtató eredményre juttatja az Örökkévaló nagyságos dolgairól elmélkedő keresztyén lelkek t. Ha el vannak is előttünk zárva a szentek szentének ajtajai, boldog megnyugvást ad nekünk az a rendíthetetlen tudat, hogy az Ur hatalmának árnyékában vagyunk és reménységünknek biztos horgonya irgalmas és kegyelmes Istenünk. A feltétlen kettős praedestinatio is azon „sok dolgok“ közé tartozik, a melyekről Idvezítőnk mondá: „azokat ti most el nem hordozhatjátok!“ Mindezen dolgok megszünnek majd titkok lenni; a dicsőség honában lehull majd szemünk elől a fátyol: akkor vágyódásunk és hitünk tökéletesen megvalósul a Krisztus országában.

Debrecen.

Kónya Gábor,
3-ad éves hittanhallgató.

KÖZÉLETÜNK.

Az egyházi törvénytervezetről.

Az alsószabolcs-hajdudéki ev. ref. egyházmegye 1903. március 26-ikán Hajdudorogon tartott rendkivüli gyülésében az egyházi törvénytervezetre vonatkozólag a következőkben hozta meg határozatát:

Az 1 §. ban egyházunk cime meghatározásánál az „evangélikus" szó elhagyandó. — Nyelvhasználatba az „evangélikus református" együttes elnevezés éppen ugy nem fog átmenni, mint a hogy a mostani törvény által alkotott „evangélium szerint reformált" cim nem ment át sem az egyházra, sem egyháztagokra vonatkoztatva. A protestáns álláspont ugy is kizárja a lehetőségét annak, hogy a keresztyén egyház más, mint az evangéliom alapján reformálható volna. Tehát a törvénytervezet kifejezése pleonáizmus. A gyakorlati nyelvhasználat két elnevezést váltogat: „kálvinista" és „református": melyek közül az utóbbinak van a hivatalos ranghoz több joga, mert tiszta keresztyén elv az, hogy emberekről ne neveztessünk. Kár lenne az uj törvénynek uj szokatlan elnevezést erőltetni, mikor a gyakorlat a „református" elnevezéshez már kétségtelenül azt a fogalmat füzte, a mi egyházunk lényegét éppen fedi.

Ha az ujabb kor egyik legöntudatosabb és legtudósabb református theológusa Böhl Eduárd megérte székfoglaló beszédében ez irányát jelző nyilatkozattal: „Cri-tianus mihi nomen, reformatus cognomen": ugy nekünk is felesleges bővebb meghatározást keresnünk.

Az 5. §. *c*) pontjának második bekezdése igy módosítandó: „Az államhatalom segítsége első sorban a községi, vagy városi közigazgatási hatóságnál, sikertelenség esetében az esperes utján a törvényhatóság első tisztviselőjénél veendő igénybe". A bekezdés öt utolsó sora pedig teljesen elhagyandó.

Ha egyszer a *b*) és *c*) pontok az államhatalom segítségének igénybe vehetőségét, az egyházi hatóságok saját hatáskörükben hozott jogerős határozatainak és ítéleteinek végrehajtására s az egyházi biróságok által beidézett, de meg nem jelent tanukihallgatása és megesketésére is igen helyesen kiterjesztik nem indokolt, hogy az igénybevétel módja csak az *a*) pont eseteire, t. i. az adók, szolgálmányok és tartozások behajtására szorítkozva szabályoztatik. A tervezetben adott módot ki kell mind a 3 pont (*a b c*) eseteire terjeszteni.

A *c*) pont második bekezdése 5 utolsó sorainak elhagyását pedig az indokolja, hogy az esperesnek a beterjesztett kimutatásra indokoló egyházmegyei-, kerületi végzést, szabályzatot reá vezetni egyátalában felesleges, mikor a következő kikezdés ugy is kimondja hogy az állam és hatóságai kötelesek a végrehajtást a követelések, határozatok, illetékek birálatába bocsátkozás nélkül saját közegeik által foganatosítani.

A 7. §. zárószavai helyett: „külön *szabályrendeleteket* és utasításokat alkotni, *melyek a közvetlen felsőbb egyházi hatóság megerősítése után lépnek hatályba*".

A 10 §. második bekezdése helyett: „oly egyházak, melyek több lelkészi állomást tartanak fenn, mindenik lelkészi állomással külön parochialis körökké szervezkednek s a lelki gondozás céljára külön fiók-presbyteriumokat szerveznek: az egyháztagokat felügyelés és gondozás tekintetéből a fiók-presbyterek közt felosztják. A presbyterium a fiók-presbyteriumoknak a végrehajtás körében egyébb megbizást is adhat: ugy azonban, hogy az egyházközség egysége ezáltal ne érintessék".

A tervezet 10. §-ának vonatkozó rendelkezése a nagy egyházak rendezésének ujabb időben mindinkább sürgetett ügyét nem viszi előre. A nagy egyházak rendelkezését a reform. irányában szabadon hagyja s igy félő, hogy ha zsinatunk tiszta, világos, kötelező reformtervezetet nem alkot, akkor a nagy egyházak továbbra is csak a tépelődés stádiumában fognak maradni.

Kétségbevonhatatlan az, hogy a nagy egyházak rendezésének reformeszméjét a lelkigondozás intensivebb gyakorlásának átérzett szüksége vetette fel. Többet, mint a mennyi ezt a célt szolgálja, felkarolni felesleges, nem is tanácsos, sőt egy és más tekintetben nem is lehet. A cura pastoralisra nézve teljesen irrelevans, hogy központosított-é az adóztatás, vagy decentralizált, hogy az anyagi állás közös-e, vagy elkülönitett, hogy az anyakönyv együtt vezettetetik, vagy külön. A nagy egyházakat tehát tisztán a lelkigondozás célából kell kisebb körökre felosztani és pedig ugy, hogy a körök számának megállapításánál nem a templomok, hanem a lelkészi állomások száma legyen a döntő: mert hiszen a lelkészt a külön templom hiánya a külön kör lelkigondozásában nem akasztja fenn.

A teljes elkülönülés nem is tanácsos, mert megszüntetné az együvétartozásnak azt a mindig becses érzését, melynek az egység hatalmas forrása. Láthatni a világi községek példájából hogy bármilyen nagy területü népességü legyen is a község vagy város, csak a közigaztatási ügyek bizonyos csoportja nyer decentralizatiót, mig a statutumalkotás, budgetjog, representatia megtartja egyedül helyes centralis természetét.

Kérdés, hogy lehető volna-é egyenlően osztani meg az egyházi adó alapját képező vagyoni erőt, vagy egyátalában megosztani bizonyos egyházi javakat, activákat, passivákat? Tekintve továbbá a nagyobb városok mobilis, mondhatni nomád elemeit, nem tételezhető fel, hogy a decentralisalt adókezelés eltudná érni azt az eredményt, amit a központositott. Ugyanezen körülmény mond ellent az elkülönitett anyakönyvezésnek is.

Ehez járul még, hogy a teljes elkülönülés maga után vonná a nagy egyházközségek ama jogát, hogy egyházmegyékké szervezkedjenek: mert az egyházmegyének egyházközségek az alkatelemei: ez pedig nem egyeznék meg református egyházalkotmányunk szellemével, mert az egyházmegyei önálló hatósági jog a multban mindig geografiailag szétválasztott egyházközségek bizonyos tömegét feltételezte. Ennek az egyedül helyes rábirója az, hogy az egyházmegyei hatóság a helyi önös érdekek szférájából kiemeltethessék, ami nem történik meg, ha egy politikai község határai közé szoríttatik az egyházmegye.

Kötelező rendelkezés veendő fel az egyházközségi közgyülés szervezése iránt oly módon, hogy a hol a választók száma a 600-at meghaladja, egyházközségi képviselet alakitandó, ugyanolyan választási rendszer és eljárás mellett mint a presbyterium, csakhogy ennél kétszerte nagyobb számmal. Az egyházközségi gyülésnek tagjai a presbyterek is, kiknek helyére időközi üresedés esetén a képviselők lépnek, ugyanugy mint a póttagok.

Az egyházközségi közgyülésnek hatásköre a 15. §. esetein kivül a lelkészi állás meghivás utján leendő betöltése elvi és személyi kérdésének eldöntésére terjedne ki.

A 15. §. *a*) pontjába felveendő: alapitványi tőkék

felhasználása s *d)* pontja igy bővitendő: „azok, melyek ujabb teher-emelkedést foglalván magukban“ stb.

Tagadhatatlan, hogy ezek a fontos ügyek az egyházközség egyetemére nézve nagyobb megnyugtatással intéztetnek, ha az intézés hatósága a presbyteriumnál szélesebb alapra helyeztetik: viszont ezeket az ügyeket a választók gyülésén tárgyalni ott, a hol egész tömeg van jelen, lehetetlenséggel határos. Az egyházközségi közgyülések kötelező megalkotása ellen felmerült amaz aggály, hogy ez az intézmény ott, a hol a legközelebbi zsinat előtt ismeretlen volt, nem vált be, olyan helyekről származik, a melyekben az elmult 10 év folyama alatt nem merült fel az egyházközségi képviselet elé utalt ügy, vagy olyanoknál, a hol az összes választók száma csekély lévén, ez a közbenső intézmény nem volt indokolt, vagy a hol esetleg meg sem alkottatott.

Fontosabb ügyeknél a felelősség kiterjesztése is indokolja ennek az intézménynek kötelező behozatalát. Az emlitett ügyek ott, a hol a választók száma a 600-at meghaladja még a választók gyülésének hatáskörébe utalandók.

A választók névjegyzékét helyes minden évben elkészíteni év végén lezárni; helyes, mert egy felől a rend megkivánja, hogy a választásra jogosultak név és szám szerint folytonosan evidentiában tartassanak és mert ez által az adó pontos befizetésére minden évben meg lesz az az ösztön, a mely eddig csak a választások előtt volt meg, és végre mert a választók egyeteme kisebb egyházakban bizonyos ügyek tekintetében hatósági jogot gyakorol; permanens szerv, a mely gyülésé összehiva müködik.

A 23. §. helyett: „mindazon ügyeket, melyek más egyéni vagy testületi szervezet hatáskörébe nincsennek utalva, a presbyterium intézi.“

A 43. §. második bekezdése helyett: „Ha jegyzőül az egyháznak olyan tagja választatott meg, a ki nem presbyter: csakis tanácskozási joggal bir. A jegyző méltányos dijazásáról a presbyterium gondoskodik.“

A tanítókkal szemben külön intézkedés szüksége nem forog fenn, mert az 51. §. átalánosan szól arról, hogy az egyházi megbizást az egyháztagok alapos kifogás hiányában kötelesek elfogadni.

A mit a tervezet 45. §. a) a presbyterium felosztásánál és az uj választás elrendeléséről kontemplál, helyes, mert a mostani törvénynek egy nagy hiányát pótolja. Az ügyek időközi vezetéséről az intézkedést helyesebb lenne az esperesre, mint egyéni hatóságra bizni, mert a gyakorlatban ugy sem lesz az kivihető, hogy minden felmerült időközi kérdésben az egyházmegye adjon utasítást az esperesnek.

A 46. §. helyett: „Az országos egyháztagság és az egyházközségi tagság jogát megnyeri s kötelességeit teljesíteni tartozik minden református keresztyén, a ki a magyar korona országainak területén lakóhelyet foglal. Az egyházközségi illetőség a lakáshelytől függ.

Az eredeti szövegezés nem juttatja kifejezésre azt, hogy van országos egyháztagság is; pedig ha van országos egyház, lenni kell ilyen egyháztagságnak is. Az egyháztagoknak vannak jogaik és kötelességeik is az egyetemes egyházzal szemben. Ezt az országos egyháztagságot a magyar korona országain belől egy bizonyos polgári községhez kötni nem lehet; mert ez a minőség minden egyháztaggal mindenütt jelen van az ország határain belül. Felesleges a politikai értelemben vett „lakos“-ságot és „állampolgárság“-ot is alapminőségnek venni, mert nem indokolható, hogy miért ne adatnék meg külföldi honosnak is a magyar református egyháztagság, még az állampolgárság megszerzése előtt is, ha egyszer itt lakóhelyet foglal.

Leghelyesebb minden politikai és közigazgatási minőségek és minden időmeghatározás mellőzésével, a lakóhely-foglalást tenni az egyháztagság alapfeltételéül; mert a lakóhely-foglalás az ember életfolyásának és foglalkozásának maradandóbb állapotát feltételezi, mint az egyszerü lakás, tartózkodás, a mely esetleg 6 héten tul is terjedhet, még sincs maradandó jellege.

A 46. §. utolsó pontja: „Ha azonban stb.“ teljesen felesleges; mert az magától értetődik, hogy az egyházközségi illetőséget abban az egyházközségben nyeri az egyháztag, a melynek területén lakóhelyet foglalt. A polgári község itt nem határoz, hanem az egyházilag megállapitott egyházközségi terület.

A 47. §. kezdetéhez ez pótlandó: „A teljes teherviselés minden egyháztagra nézve csak egy egyházközségben kötelező.“ Ennek az elvnek határozott kimondására szükség van, hogy az az eset be ne állhasson, hogy két lakóhely után külön-külön és pedig akarat ellenére a teljes teherviselési alap egy és ugyanazon egyháztagnál igénybe vétessék.

A 48. §. igy alakitandó át: „A ki előbbi egyházközségéből más egyházközségbe teszi át lakóhelyét, köteles ugy elhagyott, mint uj lakóhelye egyházközségének lelkészénél a lakóhely-változtatást bejelenteni, különben az egyházi adó mindkét helyen terhelni fogja. Az egyháztagok sorából való törlés vagy oda felvétel a presbyterium hatáskörébe tartozik. A törlés és felvétel felől az illető lelkészek egymást kölcsönösen értesítik. E mellett a módosítás mellett a jó rend érdeke elég világosan beszél.

Az 53. §. zárjelébe a következők veendők fel: („fő-, al-, számadó-gondnok.)

A 62. § ban intézkedés hozandó a presbyteri gyüléseket indokolatlanul mulasztó presbyterekkel szemben követendő eljárás felől.

A 68. §. *c)* pontjában a „nem“ szó helyet „csak a presbyterium felhatalmazása mellett“ teendő. Mert ilyen fontos ügynél a felhatalmazásadásra illetékes szerv positive megjelölendő; a körültekintés és anyagi sulyos felelősség, mely a fizetéshalasztások engedélyezésénél megkivántatik ilyen szervül sem a gondnokot sem a lelkészt nem ajánlja, hanem egyedül a presbyteriumot, a melynek leginkább módjában van ismerni a halasztást kérőknek anyagi viszonyait. *f)* pontjában az utolsó sorban beveendő „a vagyoni leltárral együtt.“

A 82. §. igy alakítandó át: „A nyugalomba vonult, de azért más, a lelkészi jelleggel összeférhetetlen életpályára nem lépett lelkészek lelkészi teendőket végezhetnek ugyan“ stb.

A második bekezdés: „azok a lelkészek, kik a lelkészi jelleggel összeférhetetlen életpályára léptek, semmiféle lelkészi teendőt nem végezhetnek“ stb.

Egyátalában, de különösen a hivek egyetemes papságának elvét valló egyházunkban nem indokolható, hogy miért veszítsék el lelkészi jellegöket s lelkészi spirituális teendőket miért ne végezhetnének rendes lelkész engedélyével azok, a kik nem foglalnak ugyan el rendes lelkészi állást, de azért a lelkészi jelleg méltóságát távolról sem sértő, vagy éppen az egyházi élettel szorosan kapcsolatos életpályát (birói, orvosi, tisztviselői, püspöki titkári, néptanitói, iskolafelügyelői stb.) választanak maguknak, holott rendes lelkészi állást elfoglaló egyének akárhány esetben folytatnak olyan, és pedig idejüket a lelkészi foglalkozásnál nagyobb

mérvben igénybe vevő foglalkozást, a mely méltóság tekintetében a fentemlítetteket semmivel sem mulja felül.

Az utolsó bekezdés helyett: Összeférhetetlenségi esetekben fokozatosan az egyházmegyei, egyházkerületi, konventi biróság dönt."

Az összeférhetetlenség, mint külön fejezetre méltatott jogintézmény beleillesztendő a törvénybe és pedig minden egyházi tisztviselőre vonatkoztatva általánosan, és a hol szükséges specifikálva. Az összeférhetetlenség nemcsak az egyházi és külső, hanem az egyházi állások között is szabályzandó. Ajánlja ezt az egyházi állások tisztességének megóvása, a hatósági jogok cumulatiojának megakadályozása, a felületes munka elkerülése és az ambitiosus erők védelme.

A 86. §. *A*) *a*) pont második bekezdésének végéről, „az ilyenek stb." elhagyandó; mert az utolsó bekezdés általános rendelkezése erre a specialis esetre is vonatkozik.

A) *b*) pont „Ha más alkalommal" kezdetü bekezdése elhagyandó.

A törvényben meg kell határozni, hogy az egyházmegyei és egyházkerületi képviselők megbizása mennyi időre szól? Legcélszerübb volna mindkét rendbeli képviselőket egy-egy gyülésre választani; ez által el lenne érve az, hogy bizalmas tárgyalásra kitüzött ügyekhez a legmegfelelőbb szakértelem, vagy az ügyben foglaltatott érdek legavatottabb képviselője kerü ne be a gyülésekre; igy legalább a képviselők által mindig közvetlen összeköttetés lenne az egyes egyházközségek és egyházmegyei gyülések, illetve az egyes egyházmegyék és kerületi gyülések közt az egyes időnként felmerült ügyek tekintetében is. A tisztviselők és tanácsbirák képeznék az állandóbb, a képviselők pedig a változó elemet. A fent ajánlott megbizatási időtartamot az egyházmegyei képviselőknél minden nehézség nélkül lehet alkalmazni, mert a presbyteriumot minden egyházmegyei gyülés előtt könnyü összehivni a képviselők megválasztására, nem ugy az egyházkerületi képviselőknél, itt tehát a megbizatás hatályát egyik egyh. m. gyülésétől a másikig, vagyis az ez idő közben tartott egyh. kerületi közgyülésekre kellene kiterjeszteni.

A felsőbb egyházi hatóságok és testületek ugy tisztviselő, mint más tagjainak választásánál — a püspöki állást kivéve — a 10 éves tisztujítás elve feltétlenül keresztül viendő. Az élethosszíglan való választás nem egyeztethető össze egyházalkotmányunk alapelvével. A választóknak módot kell nyujtani arra, hogy legalább tiz évenként akaratukat nyilvánitsák a felől, hogy bizalmukat továbbra is abban helyezik, a ki előzőleg azt megnyerte volt. Az első választás előlegezett bizalom révén történik, csak akkor lesz ez a bizalom alapos, ha az illető állásában megbizonyitott arravalóságra tamaszkodhatik.

A kettős elnökség intézményénél az egész vonalon kimondandó, hogy a gyülés megnyitása, vezetése és bezárásának joga *első sorban* a lelkészelnököt illeti. Ez által az eddigi rendezetlenségnek vége vettetnék s a lelkészi minőség azt a tiszteleti elsőbbséget megnyerné a törvényben is, mely a gyakorlatban általánosságban ugy is elismertetik.

A rangidősbbség esete a tiz éves tisztujítás mellett ugy is csak az időközi változások utján fordulhat elő, de a legtöbb esetben rangegyenlőség esetével találkozunk.

Az ajánlott szabály a nélkül, hogy a világi elemet sértené, a társelnöklésre minden fokozatban alkalmazható dispositiót ad.

Figyelemre méltatandó a m. ref. tanitók országos egyesületének az az óhajtása, hogy a tanitók szakismerete érvényesüljön minden erre illetékes egyházi testületben, vagy bizottságban. A tervezet valamint az eddigi törvény sem zárta ennek ki a lehetőségét. Sőt az érvényesülésnek intézményes módját is megadta, illetve megadja az egyházmegyéig sőt a tervezet a képviselők számát az eddigi kettőről esetleg 6-ra felemeli. Kivánatos volna, hogy az egyházi hatóságok minden fokozatán képviseletet nyerne a tanitó kar, ugy azonban, hogy a választást ugy itt, mint a közép és felső tanintézetek képviselőinél a presbyteriumokhoz, a zsinat-presbyteri rendszer alapjához kell visszavinni.

A 167. §. *e*) pontja szól a zsinatnak törvényes időben megtartásáról, de a törvényes időt a tervezet sehol sem említi, ennélfogva a 189. §-ba felveendő: „Minden zsinat utolsó ülésétől számított 10-ik esztendőben ujabb zsinat hivandó össze." Ez által elkerülhető lesz az, hogy ugyanazonos 10-ik esztendő állapittatván meg törvényes időül, 3—4 esetleg több évig elhuzódó zsinat esetén a törvényes idő tulságos közel esnék az előző zsinat zárultához.

r—s.

A debreceni ev. ref. kollégiumi természetbeli tanári lakásokról.

Z. L. ur a D. P. L. f. évi 11. számában Debrecen város és a debreceni ref. egyház egymáshoz való viszonyáról irt cikket. Mielőtt az ott elmondottakra reflektálnék, előre megjegyzem, hogy eme közleménynek már a cime is mutatja, hogy csak laza összefüggésben van a kollégiumi tanári lakások kérdésével. Ezen kijelentéssel én nem a Z. L. ur cikkének a jelentőségéből akarok levonni, már csak azért sem, mert sokkal inkább él bennem ama kegyeletes viszony iránt érzett tisztelet, melyben Debrecen városa és a debreceni ref. egyház a multban a kollégiummal voltak, sem hogy ezt a kérdést kicsinyleném. De kénytelen vagyok kijelenteni, hogy eme kérdés vitatásával a tanári lakások vitás kérdését el nem döntjük.

Ugy áll ugyanis a dolog a kérdéses tanári lakásokra nézve, hogy azokat, mint ezt Z. L. ur is beismeri (mert hiszen városi jegyzőkönyvek is bizonyitják), Debrecen város vásárolta és tartotta fenn, mint tanári lakásokat 1752-ig. Annyi tehát kétségtelen, hogy legkésőbb 1752-ben ezeket Debrecen városa átadta a debreceni ref. egyháznak, hogy azokat tanári lakásokul tartsa fenn. Az átadás alkalmával ugyebár csak két eset volt lehetséges: vagy egységes volt Debrecen város és a debreceni ref. egyház, vagy nem. Még ha egységes lett volna is, 1752-ben kétségtelenül szét kellett válniok, s akkor Debrecen városa az általa vásárolt lakásokat átadta a debreceni ref. egyháznak azzal a kötelezettséggel, hogy azokat mint tanári lakásokat tartja fenn. Ha pedig már 1752. előtt sem volt egy és ugyanaz a város és az egyház, az átadásnak annál inkább meg kellett történni. Hogy pedig az egyház maga is igy fogta fel a dolgot, annak legékesebben szóló bizonyitéka az a körülmény, hogy a debreceni ref. egyház eme kötelezettségének a legujabb időkig a legnagyobb készséggel tett eleget, sőt 1821-ben egy előző cikkeimben emlitett nyilatkozatában erre az áldozatra büszkén is hivatkozott.

Megjegyzem különben, hogy emez állitásaimat sem Z. L. sem senki más, még eddig nem is kisérelte megcáfolni, sőt mint előző közleményeimben örömmel rámutattam, az átadás körülményeire és feltétlen bizonyos-

ságon alapuló okaira nézve az eddigi hozzászólók, (és igy Z. L. ur is) velem egyet ért. Sőt örömmel veszem tudomásul Z. L. ur ama kijelentését is, hogy a város és az egyház azonosságát sem a szóban forgó tanári lakások kérdésének eldöntésére vonatkozólag vitatja és fenti állítását nem a kollégium és a presbyterium között vita tárgyává lett 4 vagy 5 tanári lakás tulajdon jogának kedvéért tartja fenn, hanem mert ez ettől a kérdéstől függetlenül képezi az ő meggyőződését.

Mivel én a város és az egyház egységét tagadom, ismét hangsulyozom, hogy helyesen gyanítja Z. L. ur, hogy cikkeimben azon tényből, hogy 1752-ig ugy a tanárokat, mint a predikátorokat is a város fizette, mást nem tudok következtetni, mint azt, hogy a debreceni ref. egyháznak épugy mint a kollégiumnak leghivebb s a legszebb áldozatokat hozó pátrónusa a nemes város volt.

Az egység mellett ujabb adatnak hozza fel Z. L. ur azt, hogy 1752. előtt épen a legválságosabb események közt a főbiró és a város vénei a predikátorokkal és a professorokkal együtt tanácskoztak a régi városházán a város megmaradásának és a nép békés szabadulásának módjai felől, továbbá az 1752. után elkövetkezett nehéz időkben a városi elöljáróság bizalmas konferenciát tartott a predikátorokkal a protestáns tisztikarra ráparancsolt katholikus esküforma és a Te Deummal szemben követendő magatartás ügyében a consistorialis háznál.

Z. L. ur sokat akar bizonyítani, mert ime nem veszi észre, hogy egyszerre már a professorok is jogot nyertek *szerinte* a város ügyének az intézésére, ha igy halad, nemsokára a kollégium is egy lesz a várossal. Z. L. ur megnyugtatására azonban előre megjegyzem, hogy én a magam részéről, bármily tetszetős és hálás théma volna is ez a bizonyításra, idáig nem megyek, mert én a fenti adatokból csak azt olvasom ki, hogy ama nehéz és sulyos időkben a városi elöljáróság szivesen élt a bizonyára nagy tekintélylyel és mély belátással biró papok és tanárok tanácsával, tehát azokkal együtt tanácskozott „a város megmaradása felől."

Ismételten kijelentem, hogy mint minden komoly meggyőződésen alapuló véleményt, ugy Z. L. urnak a város és az egyház azonosságát vitató nézetét is tisztelem, de hangsulyozom, hogy a fenti okok alapján ennek a kérdésnek bármilyen irányu eldöntése sem tisztázza a szóban forgó tanári lakások kérdését. Ezt a vitát tehát egészen mellőzhetjük.

Hanem, a mennyiben valaki ellenérveket tud felhozni, (de a mit még csak meg sem kisérelt senki sem), helyreigazitandók vagy megcáfolandók a következő állitásaim:

1. Debrecen városa öt tanári lakást vásárolt tanári lakásokul és adott át az egyháznak azzal a kötelezettséggel, hogy azokat mint tanári lakásokat fogja fentartani. Ezt a debreceni ref. egyház a saját hiteles pecséte alatt 1821-ben kiadott okmányában maga is kijelentette.

2. Eme tanári lakásokat a debreceni ref. egyház gondozni, átalakitani és esetleg ujjá épiteni volt köteles, a mint ugyancsak 1821-ki hiteles okmányában hivatkozik eme körülményre.

3. A debreceni ref. kollégium egészen a legujabb időkig élvezte emez öt tanári lakást és csak az ujabb időkben esett el az ötödik tanári lakás élvezésétől.

Eme pontokon fordulván meg a tanári lakások kérdése, csakis ezeknek a megcáfolása vagy helyreigazitása járulhat hozzá a kérdés tisztázásához.

Referens.

IRODALOM.

„**Néhai Szász Domokos** erdélyi ref. püspök, kolozsvári lelkész hátrahagyott negyven egyházi beszéde. Kiadja *Molnár Lőrincz* ref. lelkész. Második kötet XXI—XL. beszéd. Budapest, Hornyánszky Viktor cs. és kir. udvari könyvnyomdája." Ára?

Jelzett mű *második* posthumus kötete a nagynevü szerzőnek. Az első kötetnek példányai, mint a buzgó kiadó jelzi, az *utolsó* példányig mind elfogytak. Nyilvánosan jelzi ez esemény azt a tényt, hogy nálunk nem annyira az exact tartalmu, tudományos theologiai művek örülhetnek a *méltán* megvárható közkeresletnek, hanem, mindig és mindig, *csak* az egyházi beszédek. Az ilyenekből vevőkre találnak még a silányabb minőségüek is.

Nem ismerem az *első* kötet tartalmát, de ha az is ilyen zsánerben van megirva, mint a kezünk alatt levő beszédek; a melyek bármilyen mélyen járók és szellemes gondolatokkal füszerezettek legyenek is, akkor azok ilyen alakban, templomi gyülekezetek előtt, el nem mondhatók. Olyan intelligens közönség, mint a minő a kolozsvári is, mégcsak megértheti ennek magas röptü kifejezéseit, de még ott se *mindenki*. Tanulmányul használható szép és tartalmas elmélkedések ezek; de hogy olyan beszédet is, mint a mely a 152—176. lapokon közölve van és a mely *egy és fél* nyomatott ivre terjed, elmondhasson bárki is, ahhoz nemcsak hatalmas organum kell, de éber, soha nem lankadó figyelem, sőt egy igen nagy adag türelem is szükséges.

A tudós kiadó jelzi, hogy e beszédek némelyike, hirneves francia szónokok, egy *Bossuet*, *Monod* és *Bersier* után készült. De hogy melyek aztán ezek . . . ? Nem tünteti ki ezt. De hát ez éppen nem von le érdemökből e beszédeknek semmit sem. Az a közismeretü francia esprit csakis előnyére válhatik az efféle átültetéseknek. Szász Domokosról pedig tudjuk, hogy ő mindig kiváló előszeretettel használta a francia egyházi beszédtermékeket; de ezeket mindig olyan kiváló ügyességgel és annyira *egyéni* jelleggel kezelte, hogy bajos volt nála megkülönböztetni, hogy melyik hát a *fordítás* és melyik az *eredeti*.

A kezünk alatti beszédek közül 12 alkalmi, 8 pedig közönséges. Az alkalmiak legtöbbje nem most jelenik meg először. Külön-külön füzetben *már* napvilágot láttak azok.

E lapnak mostanában nagyon is igénybe vett tere nem engedi azt meg, hogy e kétségtelenül értékes beszédeket egyenként külön-külön méltassam. E sorok csakis arra valók, hogy e szelemes elmélkedésekre felhivjam a magyar prot. olvasó közönség figyelmét. Engemet legjobban megragadott és lebilincselt a XXI-ik szám, melynek cime ez: „*Állhatatosság a hitben.*" Alkalmi beszéd ez is. Szászváros on lett akkor elmondva, midőn ott némely hiveink konvertálni és római katholikusokká lenni akartak. Hiterősitő, hatalmas és egészen biblikus beszéd ez! A nyájáért méltán aggódó hü pásztornak szive nyilatkozik meg ennek minden sorában.

Szeretjük hinni, hogy e remek beszédnek meg is lőn a kellő hatása.

Már eddig is jeleztük, hogy e beszédek legtöbbjét ref. gyülekezeteink jó nagy részénél *igy* elmondani képtelenség. Sokkal magasabban repülnek gondolataik, mintsem azt a mi népünk megérthetné. De nem lenne meg óhajtott hatásuk sem. A mi ref. népünknek *evangéliumi mag kell*, mely bizonyára termékeny talajba hull nálok. A hangzatos frázisok, bármilyen szellemesek is legyenek azok, teljesen hatástalanok. Olyan kifejezések pedig, mint a milyeneket a néhai jeles szerző a *kültermészet* lefestésénél a 158. lapon használ, nem szószékbe valók. Idézhetnénk ehhez hasonlókat *többet* is; de elég legyen az, a mely itt következik: „A megmérhetetlenség ágyában *a csillagködök méhéből szülendő* s tova röppenő égitestek titokzatos pályafutása; *az örvénylő kavargással összegyülendő* s egybeverődő fellegek rettentő csatája . . . a föld mélyéből kitörő tüznek felcsapó lángja . . . Mit bizonyitnak?" Azt bizonyitják, hogy az ilyen kifejezések nem egyházi szószékbe valók. Evangéliumot hirdessünk a népnek. Azt szereti az és ennek meg is van a kivánt eredménye.

dr. Márk Ferencz.

—

Előfizetési, illetve előjegyzési felhivás, a „Bibliai képek" III. kötetére. Vasárnap délutáni s hétköznapi istenitiszteletre szánt, *Bibliai képek* cimü rövid s népszerü bibliamagyarázataimat mind a sajtó, mind t. lelkésztársaim kedvezőleg fogadván: a III-ik kötetet adom sajtó alá, az előzőhöz hasonló terjedelemben s tartalommal, vagyis: biblia- és kátémagyarázatokkal.

Azok, akik három korona 50 fillért legkésőbb április hó végéig hozzám utalványoznak: szeptember végéig bérmentve s ajánlottan, azok pedig, a kik a fentebbi időig csupán előjegyeztetik magukat: utánvétel mellett kapják a könyvet, mely esetben 20 fillérrel kerül többe.

Gyüjtőknek 10 után egy tiszteletpéldányt adok. Nagy-Igmánd, (Komárom-m.) 1903. március hó. *Szentkúti Kiss Károly*, ref. lelkész.

—

Előfizetési felhivás. A gyermekistenitiszteletek barátaihoz intézem ezt a szózatot. Egy kötet gyermekistentiszteleti beszédet szándékozom közrebocsátani. A beszédek nem önállók, hanem franciából fordítottak illetve átdolgozottak. Szerzőjük Decoppet A., párisi reform. lelkész, a gyermekbeszéd-irodalomnak nemcsak lelkes, hanem igazán hivatott müvelője, a ki csodálatosan érti a módját, hogy kell az evangéliom mély igazságait a gyermeknek érthető és tetszetős alakban hirdetni. Nyelve páratlanul egyszerü, előadása közvetlen és megkapó, gondolatai mélyek, ugy hogy beszédei nemcsak a gyermeksereget bilincselik le, hanem az érettebb hallgatók szivébe is mélyen belevésődnek. Ezen áldásos hatásuk teszi érthetővé, hogy 1880. óta új meg új kiadásokat értek francia nyelven s német dán és hollandi nyelvre is lefordíttattak.

Öt éve foglalkozom a protestáns külföld gyermekbeszed irodalmával s az általam ismertek között Decoppet beszédeit találtam legjobbaknak. Gyakorlatilag is kisérletet tettem velük a téli hónapokban tartott ifjusági istenitiszteleteinken, s azt tapasztaltam, hogy ifjabb és serdültebb tanitványaim egyaránt feszült figyelemmel hallgatták s hetek mulva is számot tudtak róluk adni.

Protestáns közönségünkön áll, hogy e beszédek magyarul is megjelenjenek-e könyvalakban, vagy pedig csak szétszórtan, homiletikai folyóiratainkban lássanak napvilágot.

Az első kötet 12—13 ivre terjedne s kellő számu előfizető jelentkezése esetén junius hó folyamán jelenne meg. Előfizetési ára bérmentes megküldéssel 2 korona 60 fillér, mely összeget április hó 20-ig kérem hozzám küldeni. Nyiregyháza, 1903. márc. 15. *Adorján Ferencz*, főgymn. vallástanár.

—

Előfizetési felhivás. Oestersee Jánosnak, az utrechti egyetem volt tanárának, Rotterdam hires lelkipásztorának leggyönyörübb beszédsorozatát a „Pathmosi Hangok"-at óhajtjuk nt. Kenessey Béla theol. igazgató úr fordításában közrebocsátani, kérve a nt. lelkész urakat különösen pedig theologus kollegáinkat, hogy törekvésünkben támogatni s a müre előfizetni sziveskedjenek.

Homiletikai órán bemutatott néhány beszéd-részletből ismerkedtünk meg Oestersee Janossal, kitörülhetlen mély benyomást gyakorolva ifju szivünkre; ennek hatása alatt elhatároztuk, hogy e beszédek fordítását nt. igazgató urtól elkérjük és kinyomatjuk s igy hozzáférhetővé tesszük mindenki számára.

A munka 9 beszédet (pathmosi jelenés, ephesusi, smyrnai, pergamumi, thyatirai, sardisi, philadelphiai, laodiceai gyülekezetekhez irt levelekről s a hit ámene cz.) foglal magában s ez év junius havában jelenik meg.

Előfizetési ára 2 korona (bolti ára 2 K. 40 fill.) tiszta jövedelem a „Theologus Kör" javára fordittatik.

A beszédek megragadó ékesszólással, erős kálvinista hittudattal, tántoríthatlan meggyőződéssel irvák s a fordítás — bár némileg összevonja — de azért semmit le nem von annak ereje és fenségből s érvenyre juttatja minden szépségét.

Tisztelettel kérjük ugy egyházunk hivatalos lelkipásztorait, valamint minden müvelt tagjait, hogy e munkára előfizetni sziveskedjenek, mert életnek vize, boldogitó hitnek ősereje buzog föl abból s igy nagy lelki haszonnal forgathatja bárki is azt.

Reméljük, hogy ha a holland Oestersee hallgatására külön vonatokon tódult a hivők serege, az igazságot szomjuhozó lelkiszegények nagy tömege, akkor a magyar Oestersee is számos olvasóra és hallgatóra talál, mert nálunk is vannak lelki szegények, kiknek szomjuságát nem lehet holmi szintelen és erőtelen predikaciókkal megelégíteni, hanem csak oly nagy elmének a Krisztusról való hatalmas bizonyságtételével, mint a milyen Oestersee János e beszédsorozata; sokan vannak hazánkban is, kiket vallásunk szent igazságairól meggyőzni csak Oestersee János erőteljes, bátor igehirdetésével lehetséges!

(Előfizetési pénzt a „Ref. Theologus Kör" cimére kérjük küldeni.)

Kelt Kolozsvárt, 1903. április 1.

A Kolozsvári Theologus Ifjuság.

—

Magyar irók élete és munkái. Szinnyei József e nagy müvéből jelenleg a 76. és 77. füzetek, vagyis a IX. kötet 3. és 4. füzetei fekszenek előttünk a *Mortenson-Myskovszky* és *Mysz-Nagy* nevekkel. A két füzetből bennünket a következő egyházi és iskolai irók nevei és müvei érdekelnek közelebbről: Morvay Ferencz n.-vályi ev. ref. lelkész; Mózes Imre miskolci ev. ref. községi tanitó; Möckel János Mihály nagy-ápoldai, Möckel Keresztély péterfalvai, Möckesch Frigyes kis-csüri ág. ev., Möckesch János Mihály csüri ev. ref.

Möckesch Márton Sámuel n.-szebeni, Möller Dániel zittaui ág. ev., Munkácsy Dániel tengődi, Munkácsy Sándor paksi ev. ref. lelkészek; Munyai Antal Lajos eperjesi ág. ev. theol tanár; Murgács János szeleci ág. ev. lelkész; Musay Gergely ág. ev. superintendens; Musculus Farkas körmöcbányai ág. ev. lelkész; Muzsnai Károly vajai, Muzsnai Pál paniti ev. ref. lelkészek; Müller Frigyes ág. ev. püspök; Müller György Frigyes sárosi, Müller Henrik lessi ág. ev. lelkészek; Müller Jakab Aurél ág. ev. superintendens; Müller János n.-szebeni, Müller János Gottlieb lipcsei, Müller Károly hermányi, Müller Mihály Traugott besztercei, Müller Sámuel Jakab n.-szebeni ág. ev. lelkészek; Mülner Mátyás soproni ág. ev. lyceumi igazgató; Münch Fülöp Sámuel soproni ág. ev., Nadányi János n.-bajomi, Nádaskai András szilicei, Nádaskai Dániel szentpéteri, Nádaskai József csatárosi ev. ref. lelkészek; Nádudvari K. András debreceni főisk. rector; Nádudvari Béniámin abrudbányai, Nádudvari Szabó Gergely, Nádudvari K. Gergely, Nádudvari Mihály, Nádudvari Péter szászvárosi, Nádudvari Sámuel m.-vásárhelyi ev. ref. lelkészek; Nagy András bar egyházi főgondnok; Nagy Benedek kőszegi ág. ev. tanító, Nagy Elek kispalá li ev. ref. lelkész; Nagy Ferencz s.-pataki, Nagy Ferencz kolozsvári, Nagy Ferencz kecskeméti, Nagy Gusztáv s.-pataki, Nagy György kolozsvári ev. ref. tanárok; Nagy György János harkai ág. ev., Nagy György kézdivásárhelyi, Nagy György erdélyi, Nagy Ignácz kölkedi ev. ref. lelkészek; Nagy Imre, a debreceni költő; Nagy Imre ugoni, Nagy István szatmári, Nagy István pataki ev. ref. lelkészek; Nagy István ág. ev. superintendens; Nagy István győri, Nagy István h.-böszörményi, Nagy István b.-füredi, Nagy István ceglédi, Nagy István kémeri ev. ref. lelkészek; Nagy István kolozsvári ev. ref. vallásu tanárjelölt, Nagy János soproni ág. ev. tanár; Nagy János nagy-sállói ev. ref. esperes lelkész. Az eddig megjelent 1—77. füzet 16,317 iró életrajzát tartalmazza. E monumentális mü Hornyánszky Viktor kiadásában jelenik meg Budapesten, s egy-egy füzet ára 1 korona. Az eddigi egyes kötetek ára (a II—VIII. köteteké félbőr-kötésben 12—12 korona, mig az I. köteté 30 korona. Teljesen fölösleges e megbecsülhetetlen értékü müvet ajánlgatnunk.

KŰLÖNFÉLÉK.

— **Áron napja**. Tartalmas és lendületes beszédben üdvözölte e hó 16-án dr. Kérészy Zoltán akadémiai igazgató főtiszteletü püspökünket nevenapja alkalmával a főiskolai tanárok élén, kikhez a főiskolai tisztviselők is csatlakoztak. A főiskolai tanárkar ragaszkodó szeretetének s őszinte tiszteletének megnyilatkozása mélyen meghatotta főpásztorunkat, s szivéből viszonozta a kifejezett jókivánatokat. Buzgó lélekkel kérjük mi is a jóságos Isten áldó kegyelmét a mi szeretett püspökünkre! Őrizze meg továbbra is az ő drága életét a Gondviselő, s tartsa meg öt nekünk még sok boldog éveken át!

— **A debreceni ref. főiskola igazgatótanácsának tárgysorozata** 1903. május hó 12. 1. A gyülés megnyitása. 2. Szabó János helye betöltésének s Mitrovics Gyula elhunytának bejelentése. Kapcsolatos intézkedések. 3. Megjelentek számbavétele, igazolatlanul távol maradottak megállapitása. 4. Esetleges elnöki előterjesztések a tanácskozás rendjére vonatkozólag. 5. Gazdasági albizottság jelentése a főisk. gazdasági tanács jegyzőkönyveiről, 1903/4. évi költségvetésről és az Andaházi-Szilágyi intézet bizottságának jegyzőkönyveiről. 6. A természetbeli tanári lakások függő ügye (1902. évi 31. egyházker. végzés. 7. Akadémiai albizottság jelentése alapján (referens az e) pontnál dr. Erdős József theol. akad. dékán, a többi pontoknál dr. Kérészy Zoltán akad. igazgató.) *a*) Akad. igazgató jelentése; *b*) Közöstanárkari javaslat az 1886. bentlakási szabályok revisiója tárgyában; *c*) Közöstanárkari javaslat a Kanyó-alapra való fölvétel tárgyában; *d*) jelentés a közöstanárikar, akad. tanács és jogakadémiai tanárikar jegyzőkönyveiről *é*) jelentés a theol. kar jegyzőkönyveiről. 8. Gymnasiumi albizottság jelentése alapján (ref. Sinka Sándor főgymn. igazgató. *a*) Igazgatói jelentés; *b*) Tanárkari javaslat az 1903/4. tantárgy beosztásra vonatkozólag; *c*) Tanárkari javaslat az 1903/4. tankönyv változtatás tárgyában; *d*) Tanárkari előterjesztés helyettes és segédtanár alkalmazása tárgyában; *e*) Közöstanárkari javaslat a mathematikai-physikai tanszékre beérkezett pályázatokról; *f*) Közöstanárkari javaslat a földrajz-történelmi uj tanszékre beérkezett pályázatokról; *g*) Főgymn. (s részben közös) tanárkari javaslat a tanév megnyitása és a tápintézet functiójának azonnali megindítása tárgyában (1902 évi 278. egyházker. végzés); *h*) Tanárkari javaslat kiválóbb szaktanároknak magasabb fizetési fokozatokra (meghivás utján leendő) megnyerése tárgyában (1902. évi 280. egyh.-ker. végzés). *i*) Tanárkari előterjesztés a fizetési fokozatok eltörlése tárgyában; *k*) Jelentés a főgymn. tanárikar jegyzőkönyveiről; *l*) Debrecen szab. kir. város tanácsának 1212 1903. sz. átirata az iskolai játszótér tárgyában. 9. Tanitóképezdei albizottság jelentése alapján (ref. Orosz Isván tanitóképezdei h. igazgató) *a*) Igazgatói jelentés. *b*) Kovács Lajos igazgató félévi szabadságolása s helyettesitése. *c*) Orosz István h. igazgató kisegítése az irodai teendőkben; *d*) A tanitóképezde tantervének revisiója; *e*) a képesitő vizsgálat szabályzata; *f*) A tanitóképezdék rendtartása; *g*) Az egyházi törvénytervezet a tanitóképezdéket s átalában a népiskolai oktatásügyet illető részében; *h*) Két uj tanterem előállítása az 1903/4. isk. évre; *i*) Két uj tanerő alkalmazása 1903/4-re; *k*) Uj tanulók felvételének föltételei, esetleg korlátozása; *l*) Bizonyitványdijak szabályozása; *m*) Jelentés a tanitóképezdei tanárikar jegyzőkönyveiről. 10. Muzaeumi-szertári albizottság jelentése rendén (ref. K. Kiss József) *a*) A muzaeumok és könyvtárak országos főfelügyelőségének 514/1902. leirata s a kultuszminiszter által természetrajzi muzaeumunk gyarapitására 1902-re adományozott s 1903-ra kilátásba helyezett 1000—1000 kor. segély felhasználása; *b*) Jelentés a szertárak és muzaeumok leltárszerü adatainak a főisk. gazdasági tanácshoz áttételéről (1902. évi 297. egyh.-ker. végzés 5. p. *c*) Jelentés a természetrajzi és régiségtár korszerü rendezéséről és rendes katalogusok keszitéséről (1902. évi 297. egyh.-ker. végzés 4. p.) 11. Könyvtári albizottság jelentése s a könyvtárak főfelügyelőségének 50 1903. sz. leirata dr. Erdős József thol. akad. dékán.) 12. Esetleges jelentés a főiskola főépületének átalakitása tárgyában tett lépésekről (1902. évi 275. T. egyh. ker. végzés.) Kelt Debrecenben. a ref. főiskolában 1903. ápril. hó 8. *Sass Béla s. k.* a főisk. igazgatótanács jegyzője.

— **Laistromos szavazás a zsinati atyákra**. A tiszáninneni egyházkerületben élénk diskuszszió tárgyát képezi a zsinati tagok választása kérdésében felmerült laistromos szavazás. Az abauji egyházmegye Kassán tartott közgyülése erősen tiltakozik az ujitás

ellen, s ezt illetőleg március 31-én a következő határozatot hozta: 10. szám. Egyházkerületünk őszi közgyülésének 49. számu határozatában véleményt kivánván az egyházmegyéktől a borsodi egyházmegye azon inditványát illetőleg, hogy a zsinati képviselők ezentul az eddigi gyakorlattól eltérve, az egyházkerületek összes gyülekezetei által, ugynevezett laistromos szavazás utján választassanak: az egyházmegyei közgyülés teljes egyhanguasággal kimondja, hogy a zsinati képviselők választására nézve az eddigi törvényes gyakorlatnak tántorithatatlan hive, mert ugy az egyházmegyék autonomiájának és önállóságának szempontjával, mint a képviselet és felelősség valódi fogalmával, csakis a választókerületenként történő választás egyezik meg, mig az ugynevezett laistromos szavazás mindezekkel ellentétben áll s emellett határozott lépés az egyházalkotmányunkkal ellentétes centralizáció felé. Mivel pedig egyházalkotmányunk legfontosabb és örök alapelveit s azokból folyó, eddig háboritatlanul élvezett jogainkat, bármely kilátásba helyezett, esetleges és időleges gyakorlati előnyért feláldozni vagy megcsorbitani hajlandók egyáltalában nem vagyunk, teljes tisztelettel és bizalommal kérjük a ft. egyházkerületi közgyülést, hogy a laistromos szavazás behozatalát célzó inditványt a napirendről egyszerüen levenni, illetőleg az eddigi törvényes gyakorlatot továbbra is fentartani méltóztassék.

— **A nép, mint egyházfentartó oszlop.** A protestantismus kezdettől fogva tisztában volt azzal, hogy lényege az ő hiveinek a Krisztussal való személyes összeköttetésében domborodik ki s éppen azért az egyén s az egyénekből álló nép a protestánstismusban mindig elsőrangu tényezőnek ismertetett el. Ellenben minden igaz katholikusra nézve a leghatalmasabb varázsfogalom az „*egyház*“ lévén, ennek a keretében a nép csak arra való, hogy magát az üdvszerző hierarchiára bizza. Ez az elvi álláspont. Ugy látszik azonban, hogy ma már odaát is más hurokat kezdenek pengetni! Igen érdekes és reánk reformátusokra nézve is tanulságos p. o. a mit egyik katholikus iró tollából a „Magyar Állam“ lapjairól olvasunk: „A jövő — ugymond — nem a királyoké és nem a kormányoké, hanem a társadalomé; tehát ezt a faktort kell oly nemessé konserválni hogy királyokat és kormányokat a maga egészséges fejeként szeressen. Nem hiszem, hogy valaha a papság előtt oly bár szerény körü, de annál intensivebb erejü hivatás állott volna, mint ma s a jövőben. *Mert ha kisiklik kezőkből a nép* s nem lesz annyi centripetál erejök lelkökben, hogy a nagy világ pusztító s robbantó erejétől, visszatartsák, akkor nem fog a Krisztus e földön többé hitet találni.“ Minő szokatlan, modern hangok ezek az üdvbiztosító ecclesia köréből!

— **A hódmezővásárhelyi ev. ref. egyházban** f. hó 5-én este a városháza nagytermében „Protestáns Estély“ rendeztetett a következő tartalmas és változatos müsorral: 1. Gyülekezési ének: 37. Dicséret 1. v. Jövel Szent Lélek . . . Harmoniummal vezeti Ivánka Z. zenetanár. 2. Ima: Győrfly József lelkész ur. 3. Áldások Istene: Vegyes énekkar. 4. Felolvasás: Dr. Imre József orvos ur. 5. Becker: Cis-moll adagio. Hegedün Farkas Lajos tanár ur, harmoniummal kiséri Ivánka Zoltán zenetanár ur. 6. Vallásos szavalat: Vekerdi Aranka urleány. 7. Zárszó és ima: Szeremlei Sámuel lelkész ur. 8. Gyülekezési ének: LXXXIX. zsolt. 7. verse. A termet, pompás villanyvilágitásával együtt a városi elöljáróság ingyen volt szives a bocsátani. S az estély, ugy a megjelent előkelő nagyközönséget, mint a müsor tartalmas voltát tekintve, valóban megható, lélekemelő volt. Dr. Imre József, királyi papságunk ez ismert kimagasló alakja, szabadelőadásával lebilincselte a figyelmet. Azzal kezdte, hogy az evangyéliommal való foglalkozás, az evangyéliomi szellemben való tanitás nem a lelkészek kizárólagos kötelessége, hanem kötelessége ez a világi elemnek is. Ennek kell erkölcsi sulyával, evangyéliomi hamisitatlan elveivel támogatni a lelkészeket az ő hivatásukban és nem magokra hagyni s mégis mindent tőlök várni. Azután az evangyélium erejéről, a protestáns vallás igazságot szerető s abban nevelő áldásos voltáról beszélt, meggyőző világtörténelmi példákat is hozva fel. Majd keresztyén társadalmunk fogyatkozásait is nertetve bensőbb vallásosságra, buzgóbb egyháziasságra buzdított. Farkas Lajos kitünő hegedüs, Ivanka Z. szakavatott kiséretével, valamint Vekerdi Aranka urhölgy kedves szavalatával, s mit legelől kellett volna emliteni, a vegyes énekkar gyönyörü hangjaival és mindannyian a szolgálattevők, a legkedvezőbb hatással voltak a nagyközönségre. Az ez alkalommal a „Reform. Ifjusági Egyesület“ javára kitett perselyben 43 kor. 93 fillér gyült.

— **Haláleset.** Őszinte részvéttel vettünk hirt *Méhész Lajos* tiszaszőllősi lelkésztársunk haláláról. Munkás élete delén hivta őt el az Ur a földön élők sorából. Legyen áldott emlékezete!

— **Nyilt levél a szerkesztőhöz.** Kedves Barátom! Lapod utóbbi számában, a debreceni egyh.-m. közgyüléséről szóló tudósitásban, nagyrábéi iskolaügyünkre vonatkozólag ezt olvasom: „A közgyülés teljes elismeréssel adózott a nagyrábéi lelkész bátor magatartásáért, *de az ügyiratok részletes ismerete nélkül az ügyben határozathozatalba ez alkalommal nem bocsátkozhatott.*“ A tudósitás alahuzott része nem hiven adja a valóságot; a kezeim között levő hitelesitett jegyzőkönyv szerint a valóság ez: „Egyházmegyei közgyülésünk a midőn megütközéssel értesült az F. Varga Lajos lelkész által bejelentett esetről, egyfelől elismerését nyilvánitja a lelkésznek iskolai autonomiánk bátor megvédelmezéséért, másfelől kárhoztatja a nagyrábéi községi elöljáróság részéről az iskolára felügyelet dolgában tulhajtott magatartását; tekintettel azonban az egészen egyedül álló esetre, még most várakozó állást foglal el közgyülésünk: de ha iskolai ügyünkbe ez az illetéktelen beavatkozás bárhol még egyszer megismétlődnék, sérelmének orvoslása végett nem fog késni illetékes helyen lépéseket tenni az egyházmegye.“ Világos tehát, hogy a kérdéses ügyben egyházmegyénk igenis határozott. Kérlek a fentieket helyreigazitás gyanánt b. lapodban közre bocsátani; állandó szives baráti indulattal lévén. Nagyrábé, 1903. ápril. hó 13. *F. Varga Lajos.*

— **Felhivás.** A *Mitrovics Gyula* siremlékére való közadakozásra. A sulyos veszteség fájó érzetével tettük le Mitrovics Gyula kihült tetemeit a debreceni kossuth-utcai temetőbe. Nemcsak hőn szeretett családjának, nem is egyedül a debreceni református egyháznak, vagy a sárospataki főiskolának, hanem az egész magyar ev. ref. egyháznak nagy halottja ő. Mint homályba vesző nap szállott sirjába, de fényes elméjének ragyogó sugarai itt maradtak közöttünk, hogy az utódok századok multán is lássák az ő világosságát. Mint az égbe ragadtatott Illyés próféta távozott el tőlünk, de itt hagyta palástját sok száz meg száz Elizeusnak, s palástjával együtt az ő tüzszellemét, hogy tovább éljen és lobogjon a hálás utódok lelkében. Mi nem féltjük őt, az enyészettől. Sokkal nagyobb volt, mintsem hogy élete nyomtalanul veszne el s hire, neve, érdeme, emléke

ne maradna az emberek közt, az emberek szivében. De az anyaföldnek átadott porrészei fölött is meg kell örökítenünk látható alakban emlékezetét, s megjelölnünk azt a sirhelyet, melyben fáradt tagjai nyugalmat találtak. Kegyeletes érzéseink ösztönöznek erre. Aki elosztogatta közöttünk szellemének gazdag kincseit, aki sokaknak adott lelki ajándékokat, hozzuk meg annak haló poraiban hálánk és tiszteletünk csekély áldozatát. Állítsunk közadakozásból siremléket Mitrovics Gyulának! Tisztelettel felhivjuk az adakozásra volt tanitványait, hiveit, barátait, tisztelőit. A begyült adományokat sziveskedjenek folyó évi december hó 1-ső napjáig Debrecenbe S. Szabó József ev. ref. tanárhoz eljuttatni. Debrecen, 1903. március 24. *Kiss Áron, Kiss Albert, Könyves Tóth Kálmán, Dicsőfi József, Dr. Legányi Gyula, Dr. Bartha Béla, Dr. Gulyás István, S. Szabó József.*

— **A Lambeth-cikkek.** Az anglikán egyház 17 ik hitcikkében a kálvini predestináció nyomai kétségkivül felismerhetők, noha más ref. symbolikus iratokhoz hasonlóan csak az életre elrendeltekre vonatkozó Isteni akaratot emeli ki, s a dolog sötétebb oldalát nem domborítja ki. A kálvini predestinációnak ugy az idvességre, mint a halálra kiható dogmáját a Lambeth-cikkek akarták nyomatékosan hangsulyozni az anglikán egyház kebelében, melyeket Dr. *Vhitaker* cambridgei theol. tanár készitett s az 1595. év nov. 20-án Londonnak egyik palotájában, a Lambethben összegyült rendek elé terjesztett, kik azt elfogadták. Ezek között volt Dr. *Vhitgift* canterburyi és Dr. *Hutton* yorki érsek is. Erzsébet királynő azonban a cikket nem szentesitette, főleg azért, mert királynői hiuságát bántotta az a körülmény, hogy a Lambethben összehivott gyülés az ő tudta és engedelme nélkül történt. E nevezetes cikkek, melyek közvetlenül Kálvin után készültek, a következők: 1. Isten örök időktől fogva elrendelt némelyeket az életre, s némelyeket a halálra kárhoztatott. 2. Az eleve elrendelésnek mozgató és ható oka nem a hitnek vagy állhatatosságnak, avagy a jó cselekedeteknek, vagy bármely más, a predestinált személyben lakó dolognak előre látása, hanem egyedül Istennek akarata és tetszése. 3. Az eleve elrendeltek száma határozott és bizonyos, sem nem növelhető, sem nem kisebbíthető. 4. A kik nincsennek az életre predestinálva, szükségképpen büneik miatt fognak elkárhozni. 5. Az igaz, élő és megigazitó hit, valamint Isten megszentelő Lelke nem vész el, nem semmisül meg, nem tünik el a kiválasztottakban sem részben, sem egészben. 6. A hivő, azaz a megigazitó hittel felruházott ember a hitnek teljességéből bizonyos büneinek bocsánata és a Krisztus által való örök idvesség felől. 7. Az idvezitő kegyelem nem osztatik, közöltetik vagy engedtetik minden ember számára, hogy azok tartassanak meg általa, akik akarnak. 8. Senki sem mehet a Krisztushoz, hacsak ez nem adatik neki és az Atya nem vonándja azt. Mindenki pedig nem vonatik az atyától, hogy a Krisztushoz menjen. 9. Az idvezülhetés nem az egyes ember akaratától, vagy hatalmától függ. Később ez Arminianus mozgalmak idején elfelejtkeztek e cikkelyekről s nem kerülhettek be az anglikán egyházba. De az ireknek 1615-ben tartott gyülésén elfogadásra találtak s az ir hitcikkelyekben (11—17. pontokban) bentfoglaltatnak. Schoff „The creed of the Christendom" munkája nyomán (Páris) *N. L.*

— **A nagykereki-i ev. ref. egyház** husvét második napján emlékezetes ünnepélylyel kötötte össze a feltámadás magasztos emlékezetét. E napon avatott ugyanis fel a Souchenik János szegedi orgonaművész által 2960 korona költséggel diszesen épitett orgona. A zsufolásig megtelt templom nemcsak hitfelekezetünk minden rendü tagjait fogadta magába, hanem a vidéki vendégeken kivül ott voltak a más vallásu lakostársak is, hogy az egyház örömét ők is növeljék megjelenésökkel. A CL. zsoltár 4-ik verse alapján készült egyházi beszéd mély hatást gyakorolt a hivekre; kik a textus felvétele után az orgona első kisérete mellett a hymnust énekelték fennállva mély meghatottsággal az énekvezér ügyes vezetése mellett. Az ünnepély délután folytatását találta az összejövetelben. Az öröm és lelkesültség este táncra hevitette a jelenvoltakat. A csekély befizetés mellett rögtönzött estély mintegy 300 koronát jövedelmezett az orgonaalapnak. Igy valósult meg a volt buzgó lelkipásztor Szabó Károly bihari esperes terve, kinek emlékét az utódja szépen beleillesztette a beszéd keretébe. Ha Isten velünk, senki sem lehet elenünk! Kötelességet mulasztanánk, ha a jeles épitő művészt az orgona épittető egyházaknak pártoló figyelmébe nem ajánlanánk.

— **A nagym. m. kir. földmivelésügyi minisz ter ur** f. évi ápril. 2-ről 55428 számu rendeletével az igazfalvai ev. ref. egyházközségnek a templom belső berendezésére 5044 koronát, egy harang beszerzésére 500 koronát és egy nyolc változatu orgona céljára 2800 koronát, együtt tehát 8344 koronát utalványozott ki.

— **Presbyteriánus világszövetség.** „A presbyteriánus rendszert tartó református egyházak Szövetsége" 1904. évi junius 21-én egyetemes gyülésre fog összejönni Liverpoolban. A nagy világszövetségnek ez már a 8-ik gyülése lesz. Hazai ev. ref. egyházunk tagja ennek a Szövetségnek, mindig érdeklődött iránta, néhány gyülésre képviselőt is küldött. Talán a jövő évi, s végre is tőlünk nem távoli országban tartandó gyülésen képviseltetni fogjuk magunkat.

— **Angliának hires pázsit-területei** valóban igen szépek; ámde azok sem szebbek, mint Budapest sétatereinek pázsitrészletei és a Margitsziget diszgyepterületei Ugyan ki ne gyönyörködött volna már ezekben? Egy év hiányzik csupán és akkor harminc éve lesz, hogy ezen remek pázsitokhoz a fümagot Mauthner Ödön cs. és kir. udvari magkereskedése Budapesten szállitja. Méltán lett oly nagy hire már e fümagnak, hogy nemcsak a monarchia minden nagyobb parkja részére szállitja az emlitett cég ezt a fümagot, hanem Német-, Francia- és Orosz-országból is érkeznek tömegesen rendelések. Most midőn a pázsitfümag vetésének ideje elérkezett jó tanácsot vélünk adni, midőn azoknak — kik hasonló gyönyörü, üde zöld pázsitot akarnak létesiteni, — azt tanácsoljuk, hogy szerezzék be Mauthnertől vagy a „Sétatéri" vagy a „Margitszigeti" fümagkeveréket.

Tartalomjegyzék: A mellékfoglalkozások. a—o. — Törvénytervezetünk. Sinka Lajos. — Tárca: Az evolutió kérdése. Csiky Lajos. — A praedestinatio és a templomi tanitás. Cogitator. — Válasz. Kónya Gábor. — Közéletünk: Az egyházi törvénytervezetről. r—s. — A debreceni ev. ref. kollégiumi természetbeli tanári lakásokról. Referens. — Irodalom. — Különfélék.

Felelős szerkesztő: ERŐSS LAJOS.

Pályázat,

a n.-bányai ev. ref. egyházmegyében levő pettyéni egyház lelkészi állomására.

Ezen lelkészi állomás javadalmazása, az állami kiegészítés — 565 k. 74 fillér beszámításával — összesen 1605 koroka 74 fillérre tehető.

Az állomás a választás megejtése után azonnal elfoglalandó.

Felszerelt pályázati kérvények folyó évi május hó 15. napjáig Bencsik István esperesbez Nagypaládra küldendők.

Kelt Debrecen, 1903. ápr. 16.

Kiss Áron,
püspök.

Segédlelkész kerestetik Hódmezővásárhelyre.

Fizetés: külön szoba, mosáson kivül, — teljes ellátás és tisztogatás; *készpénz* — tölem évi 300 forint (600 korona) havonként utólagos részletekben és az általa temetendő halottakért járó stóla fölösleg is rámegy évenként 50—60 forintra (100—120 koronára). A teljes ellátást és tisztogatást — ha a segédlelkésznek ugy tetszik — hajlandó vagyok évi 300 forintért (600 koronáért) meg is váltani. Az állomás legkésőbb e f. 1903. évi május 23-án elfoglalandó.

Karancsi Dániel,
ev. reform. lelkipásztor.

Segédlelkészt keresek,

magam mellé, a kinek helyét mielébb el kellene foglalni. Bővebb felvilágosítást szivesen adok.

Karcag, 1903. ápr. 17.

Madarász Imre,
lelkész.

A tavaszi idény alkalmából

Ruháinkat

NEUMANN M.

cs. és kir. udvari szállitó

férfi fiu és gyermek ruha áruházában szerezzük be.

Legmegbizhatóbb bevásárlási forrás

Debreczen, Főtér, a magy. kir. postával szemben.

Alapittatott 1845-ben.

Nyomatott Hoffmann és Kronovitz könyvnyomdájában, Debrecenben, főpiac, a főpostával szemben.